

Cumhuriyet Kadınının Değişen Silueti: İdeolojik Bir Araç Olarak Güzellik Yarışmaları ¹

Nurcan Pınar EKE ²

Başvuru Tarihi: 25.05.2023

Kabul Tarihi: 07.09.2023

Makale Türü: Araştırma Makalesi

Öz

Kadın bedeni, her daim ideolojinin öznesi olagelmiş ve temsil niteliğiyle devlet politikalarında önemli bir yer edinmiştir. Türkiye özelinde de İmparatorluk'tan Cumhuriyet'e geçiş sürecinde, modernleşme çabalarının bir yansıması olarak en çok kadınlarla ve kadın bedenleriyle uğraşmıştır. Cumhuriyet'in kendisiyle özdeş anılmasını arzu ettiği pek çok değer, kadınlar üzerinden temsil edilmektedir. Böyle bir iklimde, ilki 1929 yılında Cumhuriyet Gazetesi organizasyonu ile gerçekleştirilen güzellik yarışmaları son derece önemlidir. Sonradan bir gelenek haline gelecek bu yarışmalar vasıtasıyla zamanın idealize edilen kadın bedenlerinin yanı sıra ideal kadınlık temsillerine de şahitlik edilecektir. Devletin yıllar içerisinde dönüşen ideolojisinin kadın bedenlerine nasıl yansıdığını irdelemeyi amaçlayan bu çalışmada, genel tarama metodu kullanılmış; kimlik ve beden politikaları ile ideal kadın/lık temsilleri arasındaki ilişki kurulmuştur. Cumhuriyet Kadınının değişen silueti, Cumhuriyet'in kuruluşundan bugüne yapılmış tüm güzellik yarışmaları içinden seçilen örnekler dikkate alınarak analiz edilmeye çalışılmıştır. Dönemsel dönüşümü yansıttığı varsayılan 1930-1950-1970-1990 ve 2010 tarihli yarışmalar seçilmiştir. Bu yarışmalarda birinci ilan edilen kadınlar, kimlikleri ve bedenleri üzerinden yapılan ikili bir okumaya tabi tutulmuştur. "Tacı hak eden kadın kimdir?" sorusuna yanıt aranmış; kadınların sosyo-demografik nitelikleri üzerinden bir betimlemeye gidilmiştir. Sonrasında ise kadınların fotoğrafları biçimsel açıdan analiz edilerek, ideal beden temsilindeki evrimin görsel dönüşümü gözler önüne serilmiştir. Böylece tamamlanan analiz; sonuç kısmında ideolojik hegemonya, beden politikaları, temsil ve kimlik tartışmaları çerçevesinde yorumlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Güzellik Yarışmaları, Kadınlık İdeali, Kimlik, İdeoloji, Temsil, Beden Politikaları

Atıf: Eke, P. (2023). Cumhuriyet kadınının değişen silueti: İdeolojik bir araç olarak güzellik yarışmaları. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 23(Özel Sayı), 147-170.

¹ Bu çalışma etik kurul izin belgesi gerektirmemektedir.

² Başkent Üniversitesi, Güzel Sanatlar Tasarım ve Mimarlık Fakültesi, Görsel İletişim Tasarımı Bölümü, npinareke@baskent.edu.tr/
pinareke@gmail.com, ORCID: 0000-0002-2412-947X

The Changing Silhouette of the Republican Woman: Beauty Pageants as an Ideological Medium

Nurcan Pınar EKE ³

Submitted by: 25.05.2023

Accepted by: 07.09.2023

Article Type: Research Article

Abstract

The female body has always been the subject of ideology and it has an important place in state policies with its representational quality. In Turkey, many values that Republic wishes to be remembered as identical with itself are represented through women. In such a climate, beauty contests, the first of which were held in 1929 with the organization of Cumhuriyet Newspaper, are extremely important. Through these competitions; in addition to the idealized female bodies of the time, ideal representations of femininity will also be witnessed. In this study, which aims to examine how the ideology of the state, which has transformed over the years, is reflected on women's bodies, the general scanning method is used. The changing silhouette of the Republican Woman were analyzed via the samples selected from all the beauty contests that have been held since the foundation of the Republic. The contests dated 1930-1950-1970-1990 and 2010, were selected. The women who were declared first in these competitions were subjected to a double reading based on their identities and bodies. Searched an answer for the question "Who is the woman who deserves the crown?" and a description was made on the socio-demographic characteristics of women. Afterwards, the visual transformation of the evolution in the representation of the ideal body was revealed. Thus, the completed analysis; In the conclusion part, it is interpreted within the framework of ideological hegemony, body politics, representation and identity discussions.

Keywords: Beauty Contests, Ideal of Feminity, Identity, Ideology, Representation, Body Politics

³ Baskent University, Faculty of Fine Arts, Design and Architecture, Department of Visual Communication Design, npinareke@baskent.edu.tr/
pinareke@gmail.com, ORCID: 0000-0002-2412-947X

Giriş

Türkiye Cumhuriyeti tarihini, bir modernleşme hikâyesi olarak okumak bu coğrafyada yaşayan kadınların tarihine dokunmaktır. Osmanlı'dan devralınan anlayışla modernleşme, cinsiyet rejimine tabi edimlerle uygulanmıştır. Cumhuriyet'in modernleşme tasavvurunda iki baskın dinamik vardır; ilki modernleşmeye zemin sağlayacak bir ulus-devlet kurmak, ikincisi ise bu devletin ideolojisini gelecek nesiller için de yeşertip yaşatacak modern aileler oluşturmaktır. Cumhuriyet tarihinin erkeklerin devlet, kadınlarınsa aile kurduğu bir cinsiyet rejimi tarihi olduğu aşikârdır (Sancar, 2017, s. 11-12). Kadınlar milletin büyük bir aile, devletinse aile babası gibi algılandığı bir geleneğin neticesinde; diğer milletlere karşı temsilden de sorumlu addedilmiştir. Bu sorumluluk, özel hayattan kamusal her alanda etkisini hissettirmiştir. Türk kadını ahlaktan güzelliğe, zekâdan beceriye üstün vasıflarla anılan idealize edilmiş bir kimlikle *var edilmek* istenmiştir.

Çalışma kapsamında, bu kimliğin önemli bir unsuru olarak görülen güzellik yarışmaları ele alınmıştır. Cinsiyetlendirilmiş öznellik tarihsel deneyimin bir parçası olarak düşünüldüğünde, kimliğin politik kurgu olduğu imasını içinde taşımaktadır (Berktaş, 2015, s. 13). Araştırmacının bakış açısına paralel olarak özellikle ulusal kimlik politikalarını okurken farklı yorumlara gitmek bu yüzden olasıdır. Çalışma bağlamında da kimlik ve kimliğe bağlı bir unsur olarak beden politikaları, kadınlar ekseninde ve cinsiyet rejimi özelinde ele alınmış ve güzellik yarışmaları örneğiyle tartışılmıştır. Literatürde daha önce de güzellik yarışmalarını konu edinen çalışmalara rastlanmıştır ancak sayıca az oluşları ve konuyu Erken Cumhuriyet Dönemi ile sınırlamış olmaları, daha kapsamlı bir çalışmayı kaçınılmaz kılmıştır. Analiz, kimlik ve beden üzerinden ikili bir okumayla ele alındığından konuya dair detaylı bir tartışma kurmak da mümkün olmuştur. Özgün ve önemli bulunan çalışmanın, literatüre katkı sağlayacağı umulmaktadır.

Literatür incelendiğinde 1929 tarihli güzellik yarışmasının halkla ilişkiler bağlamında ele alındığı (Utandır, 2021); 1929'dan 1934'e kadar yapılan yarışmaların toplumsal dönüşümün aracı olarak tartışıldığı (Gündüz, 2022); 1930-1938 yılları arasındaki yarışmalara ise Cumhuriyet değerlerinin topluma yayılmasında basın öncü rolü açısından bakıldığı (Yıldız, 2019) görülmektedir. Güzellik yarışmalarına dair kısıtlı bir uluslararası literatür de mevcuttur (Shrestha, 2023; Carle ve Hinojosa, 2016; Staudt, 2019; Kumara ve Jayawardhana, 2018; Thoma, 1999). Bu literatürde ise tartışmanın odağı genellikle beden politikaları, hegemonik güzellik ideolojisi, görsel kültür, Barbie idealinin farklı kültürlerdeki güzellik algısına etkisi ya da güzellik ve güç ilişkisi gibi konulardır. Bu çalışma kapsamında, alandaki boşluk da göz önüne alınarak, kimlik ve beden politikaları ekseninde Türkiye'deki güzellik yarışmalarından örneklere bakılmış ve "Türk kadını" üzerinden ülkeye biçilmek istenen *görünüm* sorgulanmıştır.

Türk modernleşmesi irdelendiğinde, kökleri Osmanlı'dan devralınan geleneksel ve modern çatışması üzerine kurulu bir dönüşüm hareketinin Cumhuriyet'in ilanından sonra da devam ettirdiği görülmektedir. 1900'lerin ilk çeyreği, Türkiye'de dönüşümün ana hattını *kadın özgürlüğü* meselesinin çizdiği zamanlardır. Osmanlı'nın geleneksel kodlarına, cinsler arası eşitsizlik üzerine kurulu toplum yapısına ya da yeri özel alanla işaretlenmiş kadınların ev çeperindeki sınırlı varlığına karşı çıkanların, İkinci Meşrutiyet'in ilanı için verdikleri mücadele, modernliği kamusallıkla ilişkilendirmedi ve kadını toplumun bir parçası haline getirmede önemli bir temel sağlamıştır. Geçmişte yalnızca anneliği ve aile içindeki yeri ile adı anılan kadınlardan artık bireysel kimlikleri ile toplumsal bir varlık göstermeleri beklenmektedir (Toprak, 2022, s. x). Modernleşme projesi ile erişilmesi öngörülen toplum tahayyülünün ancak cinsiyetlerin işbirliğiyle yakalanabilecek bir terakki olduğu fikri hâkimdir ve bu nedenle pek çok hak/hukuk düzenlemeleri ile kadınların kamusal rollerini ve görünürlüklerini artırma yoluna gidilmiştir (Göle, 2011, s. 30-32).

Düzenlemeler, yalnızca toplumsal hayatı modern kurallara bağlama amacı gütmemekte ulusal bir kimlik yaratmayı da hedeflemektedir. Osmanlı gibi son derece karmaşık ve girift bir sosyo-kültürel dokudan, homojen ve bütüncül ulusal bir kimlik yaratabilmek meşakkatli iş olduğundan her aşamanın büyük bir hassasiyetle ilerici amaçlarla işlenmesi gerekmektedir (Kongar, 2017, s. 13-18). Bu durum ise genç Cumhuriyet için

aşılması gereken paradoksal zorluklar demektir. Kadınlardan hem kamusal görünürlük kazanmaları hem de ülkenin beşeri bekası için evlerde kalıp çocuk doğurmaları istenmektedir. Kamusal yaşamda bağınazlığın bertaraf edilmesi arzulanırken bu arzuya ket vuran bir unsur olarak kadınların aile ilişkileri içinde yeni görev ve sorumluluklarla meşguliyeti teşvik edilmektedir (Toprak, 2022, s. xxı-xxıı).

Genç Cumhuriyet'in kadın konusuna yaklaşımı çetrefillidir. Kimlik ve kültür politikaları, ülke gerçeklerinin dayattığı zorunluluklarla çelişmektedir. Alemdaroğlu (2005; s. 66)'nun (Arat, 1997; Kandiyoti, 1997'den) aktardığı üzere yeni rejimin elitleri için kadınlar, modernleşmenin dinamosu gibi işlev görmekte ve kadınların toplumdaki konumuna ilişkin yasal değişiklikleri güçlendiren reformlarla ülkenin yeni çehresi çizilmektedir. Ne var ki gelişmelere rağmen, milli söylem bağlamında kadınlara hâlâ "çağdaş" annelik ve "rasyonelleştirilmiş" ev idaresi gibi görevler empoze edilmekte ve bu alanlar, kadınların eğitimi kadar kamusal varlığı açısından da nihai gerekçe haline gelmektedir. Kadıoğlu (1998, s. 94)'nun altını çizdiği gibi Türk modernleşmesi paternalist bir yapı arz etmektedir. Bu anlayış, Türk kadını için idealize edilen kimliğin sınırlarını katılaştırırken görünümünü de ülkenin yeni suretini yansıtmakla yükümlü kılmaktadır.

Yöntem

Çalışmada, teorik çerçeve için *genel tarama metodu* kullanılmıştır. Genel tarama metodu, evren hakkında genel bir yargı oluşturabilmek amacıyla seçilen örneklem üzerinde yapılan taramadır (Karasar, 2004, s. 79). Metod ile kimlik ve beden politikalarının ideal kadın/lık temsilleriyle olan ilişkisi kurulmuştur.

Cumhuriyet Kadınının değişen silueti, Cumhuriyet'in kuruluşundan bugüne yapılmış tüm güzellik yarışmaları içinden seçilen 1930-1950-1970-1990 ve 2010 tarihli örnekler dikkate alınarak, fotoğraflar üzerinden analiz edilmiştir. Özellikle görsel tarih çalışmalarında sıklıkla başvurulan bir analiz biçimi olan *fotoğraf okuma yöntemi* kullanılmıştır. Yöntem dâhilinde fotoğrafların niceliksel ve niteliksel olarak ele alınması mümkündür. Çalışma sınırlılıkları gereği niteliksel bir okuma tercih edilmiştir. Söz konusu analiz üç açıdan değerlendirilmektedir ve fotoğrafın taşıdığı mesaj, yorumlama işlemi sırasında bu üç anlam düzeyinde açığa çıkmaktadır (Baykal, 2022, s. 110);

1. Kullanıcıların sembole yüklediği gerçek anlam,
2. Araştırmacının gözlem sonucunda yüklediği işlevsel anlam,
3. Sembolün diğer sembollerle ilişkisinden meydana gelen bağlamsal anlam.

Yarışmalarda birinci ilan edilen kadınlar, yukarıdaki çerçeve baz alınarak, kimlikleri ve bedenleri üzerinden yapılan ikili bir okumaya tabi tutulmuştur. Öncelikle "*tacı hak eden kadın kimdir?*" sorusuna yanıt aranmış; kadınların sosyo-demografik nitelikleri üzerinden kısa bir betimlemeye gidilmiştir. Sonrasında ise kadınların fotoğrafları biçimsel açıdan analiz edilerek, ideal beden temsilindeki evrimin görsel dönüşümü ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Kavramsal Çerçeve

Cumhuriyet'in Kimlik ve Beden Politikaları

Cumhuriyet'in modernleşme çabalarının temel çerçevesini, Osmanlı'dan kopuş ve Batı'ya karşı verilen mücadele dolayısıyla kazanılan bir siyasi bağımsızlık kadar Aydınlanma'nın pozitivist geleneği uyarınca geliştirilmeye çalışılan laik anlayış da çizmektedir (Mazrui, 1983, s. 380). Böyle bir konjonktür ise beraberinde ön plana çıkan kimlik ve beden politikalarını şekillendirmiştir.

Cumhuriyet'in sosyolojik açıdan nasıl bir kimliğe sahip olacağı konusu büyük oranda *kültürün dönüştürülmesi*⁴ düşüncesi etrafında biçimlenmiştir. Kemal Atatürk, uygarlığı ve kültürü birbirinden ayrılması mümkün olmayan, iç içe geçmiş iki kavram olarak değerlendirmekte ve yeni Türkiye'yi yaratırken yüzü Batı'ya dönük olsa da kendi kalabilen bir ülke hayal etmektedir (Güvenç, 2005, s. 34-40). Ülkenin yalnızca askeri ve siyasi alandaki kazanımlarla kurulamayacağını, gündelik hayatın ve normların da dönüştürülmesi gerektiğinin farkındadır. Toplum topyekûn yeni bir kimlik edinmelidir ve bu kimliğe ait unsurlar, kimliğin bizatihi taşıyıcıları olan vatandaşlarca temsil edilebilmelidir.

Özellikle kadınların, ulusal kimliğin temsilcisi aktörler olarak sorumlulukları büyüktür. Modern Türk kadınının toplum hayatı içindeki yeri cinsel ahlak ve namus olguları etrafında ele alınmaktadır. Bizzat Atatürk, konuşmalarında bu konuya değinmekte ve *"Türk kadını dünyanın en aydın, en erdemli, ahlak ve erdemde en ağır kadını olmalıdır."* demektedir (Goloğlu 1972'den aktaran Aktaş, 2006, s. 160). Türk kadını, tarihin her döneminde sosyal yaşam içinde namusuyla varlık gösteren bir figür olarak betimlenmekte ve şahsiyetine atfedilmiş üstün nitelikleri bu varoluşu sürdürmesi için yeterli güvence olarak gösterilmektedir. Böylece Batılılaşmayla yaygın bir sorun olarak gündeme oturan cinsel ahlakın da şahsiyet temelinde gerekçelendirilmesi ve bireyle toplumu birbirine bağlayıp tamamlayan bir öge olarak yüceltilmesi mümkün olmaktadır (Aytaç, 2015, s. 200-201).

Bu noktada, Türk kadınının şahsiyetini biçimlendirecek ve yansıtacak bir kurum olarak *Kız Enstitüleri*'ni anmak şarttır. Kız Enstitüleri, Batı modernizmi ile Türk kimliğini harmanlayacak, Türk kadınına ideolojik olarak ortaya çıkaracak bir eğitim yuvası olarak tasarlanmıştır. Mezun olan kızların, kamusal üretkenlik sergileyecekleri bir meslek edinmiş ve çalışma hayatına atılmış olmalarından ziyade devletin bekasını garanti altına alacak olan çocuklarına, Cumhuriyet değerlerini doğru aşlamaları ve modern orta-sınıf aileyi kurabilecek bilgilerle donanmış olmaları amaçlanmaktadır (Akşit, 2015, s. 143-145). Modernleşme projesi bağlamında Kemalist ideolojinin yaratmaya çalıştığı modern kimliğin bir temsilcisi olarak kadınlar önemsenmektedir ancak gösterilen dikkatin, ulusa bağlılık ve misyon odaklı sosyalleşme ekseninde artıp azaldığı da bilinmektedir. Cumhuriyet değerlerini desteklemeye konum itibarıyla yakın kadınlar için imkânlar çok daha fazladır. Kandiyoti (1991, s. 41) bu durumu *"paternalist iyilikseverlik (paternalist benevolence)"*⁵ olarak tanımlamaktadır.

Böyle bir iyilikseverlik, kadınlar *adına* konuşan ve zaten siyasi erki elinde bulundurduğu için kararları da görece kolay alan bir yapı yaratmıştır. Bu yapı, Osmanlı'daki *"babanın mutlak egemenliğinden erkek kardeşler cumhuriyetine"* doğru atılmış bir adımdır ve kadının rolünü erkeklerin tayin ve tahkim ettiği ya da başka bir ifade ile kız kardeşlerin yaşam alanının erkek kardeşler tarafından biçimlendirildiği bir toplumsal dönüşüm projesi görünümünü almaktadır (Berktaş, 2015, s. 105-107). *"Kemalist erkeklerin hayalindeki 'yeni kadın', ailevi, içtimai, milli vazifelerini benimseyen ve başkaları için yaşayan bir varlıktı(r). Kadının en belirgin meziyeti, fedakârlığı ve feragati"* olarak öne çıkmaktadır (Berktaş, 2015, s. 108).

Medeni Kanun'un 1926 yılındaki kabulü de bu bağlamda okunabilir. Modern orta sınıf ailenin hukuki çerçevesi çizilerek, kadının görev ve sorumluluk alanı netleştirilmiştir (Parmaksız, 2017, s. 53). Aile ve aileye dair yapılan düzenlemeler, cinsiyetlendirilmiş öznelliklerin olduğu kadar *"Türk Kadını"* kimliğinin inşa alanı olarak da dikkate değerdir. Kanunlarla kayıt altına alınan pratiklerin amacı, *"ideal"* olarak benimsenen ilişkiler bütünüünün yapılaşdırılmasıdır. Modernleşme çabaları ile kanunlar arasında sıkı bir ilişki vardır (Aytaç, 2015, s. 169-170) ve kimlik politikaları da yasalarla güvence altına alınmaktadır.

⁴ Said'in de vurguladığı üzere *"kültür, çeşitli siyasal ve ideolojik davaların birbirine girdiği bir tür tiyatrodur"* ve *"kültür bir kimlik kaynağıdır"* (Said, 2010, s. 14). Dolayısıyla kültür dönüşürse her şey değişir.

⁵ Paternalist iyilikseverlik, bir noktada Agamben'in *"istisna hali"*ni de anımsatabilir; zira istisnai tutulanlar yalnızca dışlananlar değil normları karşılamadığı için dışarıya çıkarılanlardır da... Ve kimin içeriye alınıp kimin dışarıda bırakılacağına iktidarı elinde tutanlar karar vermektedir (Agamben, 2001). Cumhuriyet rejimi de modern milliyetçi değerlerle sarmaladığı eğitimli, orta sınıf, anne, Kemalist kadını idealleştirirken bu ideolojiye mesafeli duranları norm dışı saymaktadır (Mutluer, 2008, s. 18-19).

Siyasetin olduğu gibi kültür-sanat hayatının da etkin aktörleri olan Cumhuriyet elitleri erkeklerin “Tanrı sözü” keskinliğinde görüşler beyan etmesi de bu sebeple yaygındır. Sözelimi beden terbiyesi konusunda önemli isimlerden olan Selim Sırrı, *Aile Dostu* dergisine yazdığı 1931 tarihli ve *Kadınların Hakkı* başlıklı yazıda, kadınlardan her şeyden önce aydın anneler olmalarını istemektedir. Sırrı, “*unutmayalım ki erkekleşen kadın, kadınlaşmış erkek kadar bedbaht olur. ... onun asıl vazifesi yuvadadır. Kadın her şeyden evvel anadır, mürebbiyedir.*” demektedir (Kadın eserleri, 2022). Benzer şekilde Turhan Toker de 1944 yılında *Türk Kadını* dergisinde kaleme aldığı *Kadın ve En Kutsal Vazifesi* başlıklı yazıda, kadınlara atfettiği başkomutanlık sıfatının sınırlarını evle çizerek; kadınlara “*kadınlık denen büyük şeref kupası*”nın ancak anne olmaları halinde verilebileceğini dile getirmektedir (Akt., Karakaya, 2019, s. 96-97)⁶.

Cumhuriyet ideolojisinin, Türk kadınıyla birlikte andığı kavramlardan biri de kadının ev içindeki “eş” rolüdür. Bu rolün idealize edilmiş örneği, İsmet İnönü’nün eşi Mevhibe Hanım’la somutlanmıştır. Atatürk ile Latife Hanım arasındaki evliliğin kısa sürmesi kadar Latife Hanım’ın toplumdaki kadınların geneline rol model olamayacak denli “uç vasıfları”⁷, bu sorumluluğun Mevhibe Hanım⁸a yüklenmesinin önünü açmıştır. Cumhuriyet’in ideal kadını ne İstanbul sosyetesinin frankofon kadınına ne de Anadolu’nun cahil bırakılmış kadınına benzemelidir. İdeal kadından beklenen eşlik vazifesi ölçülü olmak üzerine kuruludur.

Kız Enstitüleri’nin müfredatı dahi bu vazifeyi inşa edecek biçimde tasarlanmıştır. Bölgeye ve kitleye göre eğitimin içeriği çeşitlendirilse de *ilmi bir ev hanımlığı* varyasyonları öğretilmektedir (Akşit, 2015, s. 146-147). Eşlerden beklenen çağdaş ve güncel yöntemleri, ev idaresinde tatbik edebilecek görgü ve beceriye sahip olmaları kadar evi, “yarı-kamusal” bir alan olarak da çekip çevirebilmeleridir. Cumhuriyet evi, *Pembe Köşk* örneğinin de yansıttığı biçimde, modern yaşam tarzını temsil edecek ve davetleriyle sosyalleşme imkânları yaratacak yapıda hayal edilmektedir. Bu bağlamda eşlik de eşitler arası bir ilişkiden ziyade kadının her yönüyle erkek için var olduğu *cinsel sözleşme* dâhilinde bir yapı arz etmektedir. Bu yapı, George Mosse’nin “*ulusun inşasını erkek belirler, kadın arka perdeyi hazırlar*” görüşüne de paraleldir (Sancar, 2017, s. 56) ve Cumhuriyet’in Türk Ulusu tahayyülünün sosyo-kültürel temelleri evlerde şekillenmektedir.

Burada bir milletin biyolojik, sembolik ve kültürel yeniden üretimi açısından kadınlara atfedilen rol, aslında dönemin eğilimleri ile paraleldir. Yuval-Davis’in (2016) *Cinsiyet ve Millet* kitabından anımsanacağı üzere cinsiyet rejimi ile milliyetçilik söylemleri el ele yürümektedir ve milletleri kuran bürokrasi ile entelijensiyadan ziyade kadınlardır. Özel alanla ve aileyle ilişkilendirildiğinden siyasi tarihte kolayca görmezden gelinse de kadınların ulus-devletlerin inşa sürecinde üstlendikleri rol, vurgulanan söylemsel farklılıklara karşın evrenseldir.

Bu çerçevede ulusal kimliğin inşasında kadınlara biçilen beş temel rolden söz edilebilir: a) ulusun biyolojik üreticisi olma, b) uluslar arasındaki kültürel farkların temsilcisi/taşıyıcısı olma, c) ulusun kimliğini ve ideolojisini yeniden üreten olma, d) ulusun kültürel sınırlarını çizmeyi sağlayan aracı olma ve e) ulusal

⁶ Yakın tarihten bir örnekle, Erdoğan’ın 2016 yılında KADEM açılışında yaptığı konuşmada kayda geçtiği aşağıdaki sözleri ile Cumhuriyet elitleri arasında söylemin vardığı nokta açısından fark olmadığı iddia edilebilir. Erdoğan “*annelikten imtina eden bir kadın, aslında kadınlığını inkâr ediyor demektir. ... Anneliği reddeden, evini çekip çevirmekten vazgeçen bir kadın, ... eksiktir, yarımır.*” derken daha neoliberal ve İslami bir bakışla yukarıdaki isimlerle savaştan çıkmış ve tekrar bir savaşa girmesi an meselesi olan ülkenin dayattığı zorunluluklarla konuşuyor kabul edilse de bugün de Berktaş’ın altını çizdiği üzere erkek kardeşler, kız kardeşleri *adına* konuşuyor/du. Ve açıktır ki toplumsal kimlik bu söylemlerin bir ürünü olarak görünür hale geliyor/du.

⁷ İzmir’in tanınmış varlıklı ve köklü bir ailesi olan *Uşaklıgillerin* kızı Latife Hanım, Sorbonne Üniversitesi’nde hukuk ve siyaset eğitimi almış, Londra’ya İngilizce öğrenmek üzere gidip orada yaşamış, Almanca, İtalyanca ve İspanyolcası da olan, dünyayı pek çok açıdan takip edebilen, döneminin önünde fikirlerini yaşamında da tatbik etmiş güçlü bir karakterdir. Evlendiğinde 25 yaşındadır. Mizacının kadınlıkla bağdaştırılmayan “sertlik”te, ruhunusa Atatürk’e dahi boyun eğmeyecek özgürlükte olduğu, hatıralardan bilinmektedir. Dönemine göre aydın, analitik düşünen ve irade sahibi bir kadındır. Bu sebeple Batı’nın “iyi” yanlarını alıp “kötü” yanlarını eşğin dışında bırakacak halim selim Türk Kadını profiline uymamaktadır.

⁸ Mevhibe Hanım, Latife Hanım’la kıyaslandığında, Cumhuriyet’in yaratmaya çalıştığı kadına daha uygun düşmektedir. Aslen Bulgar göçmeni olan İstanbullu orta halli bir ailenin kızı Mevhibe Hanım, erken yaşta babasını kaybedince annesiyle beraber dedesinin evine dönmüş ve burada büyümüştür. Ortaokula kadar okuyabilmiş, ailesinin kararıyla eğitimine devam etmemiştir. Evlendiğinde 19 yaşındadır. Anne olmuştur. Geleneklerine ve inançlarına bağlı, yumuşak mizaçlı bir kadındır. Ölçülü bir şıklığı ve zarafeti vardır. Yer yer modern taleplere uymakta içsel olarak zorlansa da sorumluluk ve görev bilinci ile hareket etmeyi becerebilen, fedakârlığı ve samimiyeti sosyal ilişkilerinde de gözlenen, geniş kitlelerin zorlanmadan örnek alabileceği halktan biri olduğu hakkında yazılan anılardan bilinmektedir.

mücadelenin yoldaşı olma (Sancar, 2017, s. 62). Türk modernleşmesi açısından ele alındığında, siyasi tarihin değişen dinamikleri doğrultusunda bahsedilen rollerin farklı zamanlar ve farklı kadınlıklar bağlamında öncelendiği ya da ötelendiği görülmektedir.

Bu roller çerçevesinde ideal Türk Kadınının nasıl görünmesi gerektiği de sürekli tarif ve tasnif edilmektedir. Bilhassa kuruluş aşamasında, kimlik politikaları gibi beden politikaları da çok nettir ve tercihlere bırakılamayacak denli önemsenmektedir. Durakbaşa (1998) tarafından altı çizildiği üzere Cumhuriyet'in idealize ettiği kadın, iş yerinde cinsiyetsiz, eğitilmiş ve profesyonel bir çalışan, kamusal hayatta sosyal kulüplerin ve derneklerin aktif, modern ve özgeci bir üyesi, hane içi yaşamda sorumluluk sahibi, ahlaklı ve fedakâr bir eş/anne, balolarda ve toplantılarda ise ortamı şenlendiren kadınsı bir kadındır (Aktaran, Duman, 2011, s. 78). Her role uygun bir de görünüm vardır. Dönemin basınına, mecmualarına ya da kitaplarına bakıldığında bu görünümün kimlik politikalarıyla harmanlanmış nitelikleri daha da açığa çıkmaktadır. Örneğin *Yıldız* dergisinin dördüncü sayısının kapağında bir Türk kıızı yer almakta ve şunlar yazmaktadır: “*Asri Türk hanımı, zarif, bilgili, yüksek duygulu ve hayatın icabetini müdrük bir inci, aynı zamanda bütün faziletlerle mücehhez bir anadır*” (Aktaran Kaya, 2019, s. 985). Dönemin kadınlarından, bir ayakları Avrupa’da bir ayakları Anadolu’da olan “dengeli” bir yapı beklenmektedir. Özellikle beden terbiyesi gibi alanlarda Avrupa toplumları örnek alınmakta ve bu konu her yerde gündemde tutulmaktadır. Falih Rıfkı Atay (1964), *Roman* adlı kitabında şu ifadeler yer vermektedir; “... *Ecısbüçüş bir sürü kadın erkek; bohça gibi karınlar, yağdanlık gibi gerdanlar, paytak bacaklar, soluk yüzler... Bir de Paris sokağını, Berlin bulvarını, Stokholm caddesini göz önüne getiriniz. Selim Sırrı, yirmi senedir cüce uzatmağa, kambur yassılamağa çalışıyor*” (Aktaran Cantek ve Yarar, 2009, s. 205).

Cumhuriyet ideolojisinin bedenlerle uğraşı, “sağlıklı vücutta sağlıklı zihin” sözüne binaen sağlıklı bir nesil yaratma odağında temellense de konu kadın bedenleri olduğunda modadan güzelliğe diyetten temizliğe ve hijyene çok daha çeşitli alanlarda normlar üretildiği görülmektedir. Göle (2011, s. 93)’nin Taşçıoğlu 1958’den aktardığı üzere “*beyazlık, yuvarlaklık, yavaşlık, uzun saç, kına, sürme üzerine kurulu Doğu güzellik anlayışı yerini zayıf, enerjik, korseli, kısa saçlı ‘ecnebi güzelliğine’ bırak(mıştır). ‘Ecnebiye benziyorsun’ bir kadına yapılan en büyük iltifatlar arasına girmiş*” ve dönemin çeşitli yayınlarında da bu anlayış ön plana çıkarılmıştır. Yalnızca güzellik standartları değil kılık kıyafet normları da Batı’ya uydurulmaya çalışılmaktadır. Aydın (2018, s. 63) tarafından altı çizildiği gibi giyim kuşam modasında gözlenen yenilikler, devlet erkânı eşlerinin arz-ı endam ettiği balolarla eğlence yerleriyle sınırlı kullanım alanlarından çıkarılarak, 1929 yılında yapılan ilk güzellik yarışması ile gündelik hayata dâhil edilmeye başlanmıştır. Yine de bu yeniliklerin toplumdaki her kadının kullanımına eşit derecede açık olmadığı gözlenmektedir. 1934 tarihli *Yedigün Dergisi’*nde yayınlanan yazılarda, makyajın her meslek grubundan kadına uygun düşmeyeceğinin altı çizilerek öğretmen hanımların ruj, oje gibi makyaj uygulamalarından uzak durmaları gerektiği öğütlenmektedir (Aktaran Kaya, 2019, s. 992). Yeni Türk kadınının güzelliği, takip etmesi beklenen beslenme pratikleriyle de yakından ilişkilidir. Kadınlar ne çok zayıf ne çok kilolu olmalıdır. İdealize edilen, gülbüz çocuklar doğurabilecek kadar dinç ve kuvvetli, ölçülü ve kontrollü bir beden ağırlığıdır (Çağlı, 2011, s. 139-140). *Ölçülü olmak*, Erken Cumhuriyet’in her alandaki şiarıdır.

Dönemler ve İdeal Kadın/lık İnşası

Kimlik ve beden politikaları ekseninde *Cumhuriyet’in ideal kadını kimdir?* sorusuna verilebilecek yanıtın dönemselsel bazda değiştiği aşikârdır. Cumhuriyet’in siyasi tarihinde ön plana çıkan liderler ve eşleri dolayısıyla her dönem, kendi idealini topluma dayatmıştır. Kadınlar daima ideolojileri ve eğilimleri temsil eden önemli aktörler olarak algılanmıştır.

Kadınlara biçilen bu “aktör” rolü, araştırmacılarca eleştiriye uğramıştır. Erken Cumhuriyet politikalarının ilerlemeci görünümüne karşın kadın konusunda muhafazakâr kaldığı dillendirilmiştir. Bu politikalar özellikle feminist yaklaşımlarla eleştirilmektedir; politikaların, kadınlara kendi hayatlarının özneleri olmak yerine milliyetçi bir modernleşme hareketinin nesnelere rolünü veren paternalist yanı söz konusu eleştirilerin hedefidir (Bozdoğan, 2015, s. 97). Baykal (2021, s. 120)’ın (Tekeli, 1986; Arat, 1998, s. 51; Saktanber, 2011, s. 323’ten) aktardığı üzere bu muhafazakârlık ve paternalizm “devlet feminizmi”nin de müsebbibidir. Durakbaşa (2021, s. 93), devlet feminizmi ile ilgili “çeşitli etnik gruplardan oluşan Türkiye nüfusuna belirli bir ‘hegomonik ulusal kimliği’ benimsetmek açısından yararlı” demektedir. Ayrıca “modernleşme arayışının bizatihi ‘münevver’ erkekler tarafından yürütülmesi ‘Kemalist kadın’ imgesini tek bir kimliğe indirgemedi, zaman zaman birbirleriyle çelişen fakat bir bütün olarak cari rejime hizmet eden değerler bütünü haline getirmiştir” (Baykal, 2021, s. 120). Böylece kadınlar, Cumhuriyet’in tüm evrelerinde, nüanslarla da olsa önemini korumuştur. Özellikle lider eşi kadınlar, belli dönemlerde devletin ve temsil ettiklerinin sembolik yüzü; belli dönemlerdeyse Kemalist ideolojiyle özdeşleşen niteliklerin alternatifi olarak daima önem arz etmiş ve toplumdaki ideal kadınlığın inşasında öncü bir rol üstlenmiştir.

Cumhuriyet tarihini, kimlik odağında dönemlere ayırmak gerekirse Feroz Ahmad (2008)’ın sınıflandırması esas alınabilir. İlk dönem, *Kemalist Dönem*dir (1918-1938) ve en belirgin özelliği, yeni Türkiye’nin doğuşuna paralel biçimde ardı ardına gerçekleştirilen devrim ve reform hareketleridir. Dönemin en başat kadın aktörü, daha önce de değinilen sebeplerle *Mevhibe İnönü*’dür. 1922 Lozan seyahatinde, ilk kez çarşaf yerine pardösü giyip yüzünü de açıkta bırakarak sokağa çıkmıştır. Bu giyim tarzı, 29 Ekim’de Cumhuriyet’in ilanı ve İsmet Paşa’nın Başbakan olmasıyla kamusal bir sorumluluğa dönüşmüştür. 1927 yılında düzenlenen 29 Ekim Balosu’nun Pembe Köşk’te yapılması ile bu sorumluluk, modern Türk kadınından modern Türk evinin temsiline doğru sembolik bir genişleme göstermiş ve Mevhibe Hanım’ın etkin rolünü pekiştirmiştir. Mevhibe Hanım, Kemalist tahayyüldeki ideal kadını olduğu kadar ideal aileyi ve yuvayı da geniş halk kitleleri için betimlemiştir (Parmaksız, 2017, s. 46-52).

Mevhibe Hanım özelinde cisimleşen ideal kadının yaratılmasında, Erken Cumhuriyet Dönemi’nin yaygınlaştırmaya çalıştığı Kız Enstitüleri’nin payı büyüktür. 1930’larda dergi yayıncılığına da başlayan Kız Enstitüleri, ideal Türk kadınının sahip olması gereken tüm vasıfları hem örgün eğitimle hem de yayınlarıyla topluma empoze etmeye çalışmıştır. Söz konusu dergilerden birinde kaleme alınan aşağıdaki yazı, dönemin ruhunu etraflıca yansıtmaktadır (Akşit, 2015, s. 159-163);

Bir ulusun ne kadar ilerlediğini anlamak için onun bir tek ailesine bakmak yeter. Herhangi bir aileyi yapan da yıkan da kadındır. Enstitünün gayesi ev bayanına kendi mevkiini ve bu mevkie ait vazifelerini bildirmektir. Bir kadın, bu vezaifi ne kadar iyi bilir ve ne kadar iyi yaparsa o merteye mesut olur ve ailesini de saadet içinde bırakır. ... Teklerin ve ailelerin refah ve saadeti ulusun ve yurdun saadeti demektir. ... Kadın, erkeğin yardımcısıdır.

Mevhibe Hanım ile özdeşleşen bu nitelikler, görünüm düzeyinde de Kız Enstitüleri’nin eleğinden geçmektedir. Mevhibe Hanım’ın her zaman şık ve zarif olan ama süslü olmayan kıyafetleri ve aksesuarları, Ankara’da İsmet Paşa Kız Enstitüsü’nde dikilip hazırlanmaktadır (Parmaksız, 2017, s. 74). Mevhibe İnönü, Cumhuriyet’in yeni kadınının ölçülü bir eğitimle harmanlanmış idealize edilen tüm niteliklerinin vücut bulmuş hali gibidir.

Çok Partili Siyaset (1938-1960) Dönemi, İnönü’nün Cumhurbaşkanı seçildiği ve Milli Şef olarak anıldığı 1938’den 1960 Darbesi’ne kadar geçen süreyi kapsamaktadır (Ahmad, 2008, s. 122-138). Dönemin belirgin farklılıklarından biri çok partili hayata geçiş diğeri ise modernist ideallerin taşıyıcısı örnek kadın profillerinin kasti biçimde görünmez kılınmasıdır. Dönemin Başbakanı Adnan Menderes’in eşi Berin Menderes, Fransızca eğitimine, İzmir’in köklü üst-orta sınıflarından olan ailevi geçmişine ve modern yaşam tarzına karşın hassasiyetle geri planda kalmasına çalışılmış bir isimdir. Demokrat Parti’nin seçkin olmayan siyasal ideolojisi ile yerel güç sahiplerinden oluşan seçmen kitlesi, Berin Menderes’in kendisini ve meziyetlerini saklamasını

gerektirmiştir. Basından uzak, sosyal hayatını ev ve aile odaklı yaşayan, edindiği modern becerileri eşi ve çocukları için kullanan, halktan biri imajını vermeye gayret gösteren bir başbakan eşi profili bu dönemin alametifarikasıdır. Bu durum, paternalizmin terki olarak yorumlanmaktadır, zira Berin Hanım hiçbir zaman kadınların önüne idealize edilmiş bir model olarak konulmamıştır (Parmaksız, 2017, 91-105). Ne var ki bu, rol-model vasfının olmadığı anlamı da taşımamaktadır. “Görünmezliği” üzerinden geniş halk kitlelerine aktarılan bir mesaj vardır. Belki Kemalist Cumhuriyet’teki kadar belirgin bir üslupla aktarılmamaktadır ancak konuşulmaksızın işaret edilen bu kadının temsil ettiği vasıflar da DP Türkiye’si’nde kadınlardan beklenenleri tanımlamaktadır. Berin Hanım’ın çizdiği profille dönemin hakim basın yayın organlarının tasvir ettiği profil, neredeyse birebir uyuşmaktadır.

Askeri Vasiler (1960-1980) Dönemi, 27 Mayıs 1960 askeri darbesi ile başlayıp 12 Eylül 1980 darbesine kadar geçen süreci tanımlamaktadır (Ahmad, 2008, s. 147-182). Dönemin rol model kadını Rahşan Ecevit’tir. 1923 İzmir doğumludur, Amerikan Kız Koleji mezunudur. Babası Merkez Bankası’nda üst düzey bürokrattır. Rahşan Hanım babasını, Atatürk devrimlerine bağlı olsa da dindar ve geleneklerini koruyan biri; annesini de hiç eğitim almamış, dört çocuklu bir ev hanımı olarak anlatmaktadır. Rahşan Hanım’ın babası, Rahşan Hanım’ı ve diğer kız çocuklarını sınırları iffetle örülü bir modernizm anlayışıyla yetiştirmiştir (Parmaksız, 2017, s. 121-162). Bu ölçülü modernlik, Rahşan Ecevit’in ilerleyen yıllarındaki hal ve tavırları kadar eşiyle ilişkisi ve siyasal imajı için de belirleyici olmuştur.

Halktan bir kadın imajı çizen Rahşan Ecevit, siyasal olarak temsil ettiği harekete uygunluk gösteren sadelikte bir yaşam tarzına sahiptir. Rahşan Hanım, lüks tüketimden sakınmakta; özellikle gezilerde tercih ettiği kalın çoraplar, diz altı etekler, düz mokasenler ve kalın kazaklarla “kibar” bir giyimi olmadığı konuşulmakta, şehirli bir kadın olarak makyaj yapmaması ve mücevher kullanmaması şaşkınlıkla karşılanmaktadır. “Kadınlıktan” uzaklaşan doğallığı, seçkinci kitleler tarafından yadırgansa da halk nezdinde sempati toplamaktadır (Parmaksız, 2017, s. 148-150). Ne var ki üstü örtülü biçimde de olsa tarzı, çocuklarının olmaması ya da bir adım geride durmayıp siyasette aktif ve hatta eşini yönlendiren bir rol oynaması gibi sebeplerle, zaman zaman kadınlık normlarını ihlal eden bir figür olarak da yaftalanmıştır (Türetgen, 2015, s. 63-83). Genel olarak Rahşan Ecevit, “*toplumsal cinsiyet kimliği paternalist psişenin sunduğu engeller ve fırsatlarla örülü bir çerçevede içinde*” gelişmiş bir isimdir (Parmaksız, 2017, s. 162).

Son dönem ise *Küreselleşme (1980-2000’ler) Dönemi*’dir. 1980 darbesi ile başlayan bu süreç, 2000’lere dek uzanmaktadır (Ahmad, 2008, s. 185-220). Dönemin ön plana çıkan ismi, 1935 İstanbul doğumlu Semra Özal’dır. Ailesi ile ilgili bilgiler şaibelidir, kaynaklarda kökeninin Saray’a dayandığı, üst-orta sınıf bir aileden geldiği yazıldığı gibi babasının teknisyen annesinin eğitimi olmayan bir ev hanımı olduğu da yazılıdır. Nişantaşı Kız Lisesi mezunudur. Ankara’da Elektrik İşleri Etüt İdaresi’nde iş hayatına başlamış, burada Turgut Özal’la tanışmış ve evlenmiştir. Evlendikten sonra çalışmayı bırakmış ve ilk çocuğunu doğurmuştur. Önceki lider eşlerinden tamamen farklı bir görünüm çizen ve “first lady” unvanını kullanan ilk isim olan Semra Özal, dönemin ruhunu da yansıtmaktadır. İçtiği purolarla alkol ve gece hayatına olan ilgisiyle saçlarını sarıya boyamasıyla modayı takip edip dergilere pozlar vermesiyle kadın arkadaşlarıyla yaptığı yurtdışı seyahatlerinin yanı sıra hacca da gitmesiyle... Enteresan ve sürekli eleştirilen bir isimdir. Eleştirilere kendisinden başka kimseye benzeme gayesi olmadığını vurgulayarak yanıt vermesi; ilk kez iddiası hiçbir şeyi ya da kimseyi temsil etmemek olan bir lider eşiyle karşılaşılmasını sağlamıştır. Bu iddia, kendisini geri planda tutmayıp aksine fenomenleştiren aktif bir role bürünmesi ile de doğrulanmaktadır (Parmaksız, 2017, s. 163-177).

2000’lerle birlikte ise Cumhuriyet tarihinde ilk kez başı örtülü bir Başbakan eşi toplumla buluşmuştur. Tayyip Erdoğan, 2003-2014 yılları arasında 11 yıl boyunca Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı olarak görev yapmış, eşi Emine Erdoğan ise gerek başörtüsüyle gerekse pro-aktif yapısıyla daima kendinden söz ettiren bir isim olmuştur.

Emine Erdoğan, 1955 İstanbul doğumludur. Arap kökenli olan Siirtli bir ailenin beşinci çocuğudur. İstanbul Mithat Paşa Kız Meslek Enstitüsü'nde okumuştur. 1978 tarihinde Erdoğan ile evlenmiş, Erdoğan'ın siyasi kariyeri boyunca destekleyici çalışmaları ile dikkat çekmiştir. Öncü olduğu çalışmalar sebebiyle çeşitli alanlarda uluslararası ödüller almıştır (Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı, t.y). Erdoğan'ın başbakanlığının ilk dönemine denk gelen 2007 yılına kadar Cumhurbaşkanlığı koltuğunda olan Ahmet Necdet Sezer'in devlet geleneğini koruyan tutumu nedeniyle Emine Hanım devlet protokolünde yer alamamıştır.

Emine Erdoğan'ın sonraki yıllarda başörtüsüyle kamusal mekânlarda boy göstermesi, Cumhuriyet elitleri nezdinde Cumhuriyet'in devrimci, laik ve demokratik yapısına bir "tehdit" olarak algılanmıştır. Bu nedenle attığı her adımla eleştiri oklarının hedefinde olmuştur. "Yeterince" okumuş olmaması ve başörtüsü tercihi nedeniyle eğitimini yarıda bırakması, zaman zaman gündemi meşgul eden konular olarak hafızalara kazınmıştır.

Emine Hanım'ın giyim tarzı ve örtüsü özellikle Tayyip Bey'in başbakanlığı döneminde sıkça eleştirilmiştir. 2003 yılında Davos'a giderken seçtiği kıyafetler modacıları ikiye bölmüştür. Ulusu ve Türk kadınına temsilen katıldığı bir uluslararası organizasyonda profesyonel seçimler yapmamış olmakla itham edilmiştir ("Davos gardırobu", 2003). Bu yılların gazetelerinde, Emine Hanım'a sıklıkla profesyonel yardım alması salık verilmektedir. İlerleyen zamanda önce Olgunlaşma Enstitüsü tarafından dikilen kıyafetlerle sonrasında ise tesettür modasında öne çıkan bazı modacıların seçimleri ile giyiminde değişikliğe gittiği görülmüştür. Değişikliklerle beraber Cumhurbaşkanı eşi olarak seçimleriyle gündemde kalmaya devam etmektedir.

Emine Erdoğan, Semra Özal gibi eşinden bağımsız olarak kendine alan açabilmiş bir isimdir ve yıllar içerisinde kendisi de kişisel bir marka haline gelmiştir. Bugün, yalnızca lider eşi olmanın çok ötesinde bir profil sergilediği inkâr edilemeyecek denli belirgindir. Cumhuriyet'in ideal kadınlık inşası bağlamında ele alındığında ne Erken Dönemin kontrollü ve ölçülü rol model eşlerine ne Menderes Döneminin dikkat çekmeme politikası güden *low profil* eşine ne de Özal Döneminin *ölçüsüz* eşine benzemektedir. Aksine *low profilin* tersine çevrilmiş hali, yeni bir kadınlık ideali, bir *high profil* örneği gibidir.

Cumhuriyet tarihi, ideolojileri farklılaşsa da uygulamada benzeşen muktedirlerin, cinsiyet rejimini lider eşleri ile sembolize ettiği bir tarihtir. Bu eş profilleri dolayısıyla kadınlığa ve ideal Türk kadınına dair beklentiler kitlelere iletilmektedir⁹. Erken Cumhuriyet'ten özellikle dışa açılmanın başladığı son döneme dek düzenlenen güzellik yarışmalarında da tacı hak eden kraliçenin nitelikleri söz konusu ideallerden kopuk ya da tezat seyretmemiştir. İdealler her ne kadar Erken Cumhuriyet değerlerine dair bir nostalji duygusunu daima içinde taşısa da günün güncel koşullarından da etkilenmektedir. Bunda yarışmaların Cumhuriyet geleneğinin ideolojik bir ürünü olması kadar tacı hak eden kraliçe nezdinde onaylanan kimlik ve beden politikalarının sürekli yeniden inşa edilmesinin de payı vardır. Genç (2020)'in de vurguladığı üzere "*güzel olan politiktir*" ve politik olan diğer her şey gibi güzellik algısı da zamana, mekâna ve ihtiyaçlara göre değişir. Dolayısıyla güzellik yarışmalarını siyasetten bağımsız düşünmemek gerekir ve bu yarışmaların bir tür *toplum mühendisliği* yaptığı iddia edilebilir. Böyle bakıldığında özellikle 1930, 1950 ve kısmen 1970'lerdeki kraliçelerle siyasi lider eşlerinin profilleri arasında bir ilişki ve/ya paralellik gözlenebilmektedir. 1990 itibarıyla ise kopuş başlamış, 2010'daki yarışmanın kraliçesi neredeyse "eski günlere" ve "beyaz Türklere" bir güzelleme gibi kalmıştır.

⁹ Yalnızca Türkiye özelinde değil hemen tüm ataerkil ulus-devlet inşa süreçlerinde siyaset ve cinsiyet rejimi arasında ilişki olduğu görülür. Toplumdaki ideal kadın ve erkek kimliklerinin/bedenlerinin düzenlenmesi tüm milliyetçi ideolojiler için kritik önemdedir. Konuya dair detaylı eleştirel yaklaşımlar için Young (1989), Pateman (1990), Nagel (1998), Connell (1998), Saigol (2001) gibi isimlere başvurulabilir.

Bulgular ve Yorum

Güzellik Yarışmaları

Beden biyolojik olduğu kadar psikolojik ve sosyolojik boyutlarıyla da bir bütündür ve beden cinsiyet rejimi içinde üretilmekte ve yeniden üretilmektedir. Dolayısıyla tüm boyutları şekillendiren toplumun, bedeninin inşasında en aktif rolü oynadığı iddia edilebilir (Bayhan, 2013, s.148). Bu bağlamda güzellik yarışmalarını da yalnızca bir eğlence aracı olarak görmemek; toplumdaki muktedirlerce idealize edilen makbul kadınlığa dair iç ve dış güzellik normlarının zuhur alanı olarak önemsemek gerekir.

Cumhuriyet tarihinin ilk popüler kültür örneklerinden olan güzellik yarışmaları, Kemalist devrimin Batılılaşma projesinin bir aracı olarak gündeliğe dâhil edilmiş ve milli söylemi pekiştirici bir unsur olarak kullanılmıştır. 1929-33 yılları arasındaki yarışmaların üç noktada milli söyleme eklenildiği görülmektedir: Batılılaşma hareketinin destekleyicisi olarak, yeni Türk kadınının inşası açısından ve Türkçülük olarak da bilinen ırk politikalarının temsili bakımından (Özdemir, 2015, s. 229-232).

Bahse konu hassasiyetler bağlamında, Cumhuriyet'in ulusal düzeydeki ilk ciddi ve resmi yarışması, Cumhuriyet Gazetesi tarafından 1929 yılında Mustafa Kemal'in isteği doğrultusunda organize edilmiştir. Yarışma, "Bütün dünya güzellik kraliçelerinin iştirakiyle Amerika'da yapılan beynelmilel müsabakada Türk güzeli niçin bulunmasın? Türk güzelinin Avrupa ve Amerika kadınlarına nazaran ne noksanı vardır?" sorularıyla milli bir çerçeveye oturtularak duyurulmuştur (Aktaş, 2011, s. 218-219). Bu tarz yarışmaların yurtdışında düzenli olarak yapıldığından, birinci seçilenlerin ise Dünya Güzellik Yarışması'nda ülkelerini temsil etmek üzere yarıştığından söz edilerek uygar olmak ile yarışmalar arasında bağ kurulmuştur (Shissler, 2004, s. 109). Başvurularda ırk, din ve mezhep farkı gözetilmemekte, 15-25 yaş aralığında her Türk kıza yarışmaya katılabilmektedir ancak *namuslu olmak* ve *bar kadını olmamak* şartı vardır (Yıldız, 2019, s. 72).

Güzellik yarışmaları, Atatürk döneminde bir devlet politikası aracı olarak 5 kez düzenlenmiştir. İkinci Dünya Savaşı'nı da içeren 1934-1949 yılları arasında yarışma düzenlenmemiş, 1950'den günümüze kadarsa (pandemi sebebiyle yapılmadığı 2020 hariç) hemen her yıl yapılmıştır. Türkiye Güzellik Yarışması, 1980'den itibaren lisans haklarını alan *Miss Turkey Organizasyonu* tarafından gerçekleştirilmektedir. Organizasyonun amacı, "Türk insanının özelliklerini ve imajını dünyaya en güzel şekilde anlatmak"tır. Organizasyon, "günümüz kadınının hayata dair hedefleri olan, kendini yenileyen, modern, akıllı ve güzel kadınlar olduğu" fikrindedir ve "Miss Turkey tecrübesini yaşayan adayların, bu karakteristik özellikleri, günlük hayatlarına taşıdıklarını" vurgulamaktadır ("Miss Turkey", t.y.). Hangi dönemde yapılsa yapılsın, bir güzellik yarışması sadece bir güzellik yarışması değildir alt metni anlamlarla ve ideolojiyle yüklü sembolik bir edimdir. Güzellik yarışmalarında yalnızca fiziksel nitelikler bazında ideal bulunanlar dereceye girmemektedir, zamanın ruhuna göre belli kriterleri taşıyanlar "güzel" seçilmektedir. Miss Turkey için güncel başvuru koşulları "18-27 yaş arası, hiç evlenmemiş ve çocuksuz Türk vatandaşı genç kız" olmakla sınırlı gibi gözükse de basında çıkan haberlere ve eski güzellerin demeçlerine bakıldığında tek kriterin güzellik olmadığı fark edilecektir ("Miss Turkey olmak için", 2016; "Miss Turkey 2021", 2021; "Türkiye'nin kraliçeleri", 2017). Fiziksel güzelliğin yanı sıra karakterde, eğitimde, görgüde ya da hal ve hareketlerde de güzellik arandığı, yarışmayı takip edenlerce de bilinmektedir. Dereceye giren kızların, dünya çapındaki diğer yarışmalarda Türkiye'yi temsil edeceği daima göz önünde bulundurulmuş bir kriterdir. Özellikle ülkenin kurulum aşamasında, *Miss Turkey*'in dünyaya "Yeni Türkiye"yi tanıtmada milyonlar harcanarak elde edilemeyecek bir propaganda değerine sahip olduğu düşünülmektedir.

Güzellik yarışmaları, "kimliğin ve farklılığın kültürel kuruluşunda, toplumsal cinsiyet ilişkilerinin ve cinselliğin merkeziliği"ni (Yuval-Davis, 2016, s. 131) koruduğu bir organizasyondur. Yarışmalarda "kadınlar çoğunlukla topluluğun ve topluluk sınırlarının kültürel sembolleri olarak, topluluğun 'şerefi'nin taşıyıcıları olarak ve topluluk kültürünün nesiller arası yeniden üreticileri olarak" (Yuval-Davis, 2016, s.131-132) boy gösterirler.

Dolayısıyla kimin “güzel” olarak tescillendiği, kimlik ve beden politikalarını da kapsayan *milli* bir konudur zira her rejim kendi ideal yurttaş tipini yaratır ve yüceltir. 1930-1950-1970-1990-2010 tarihli yarışmalar, söz konusu bakış açısıyla irdelenmiştir.

- **1930 Güzellik Yarışması / Mübeccel Namık**

Cumhuriyet’in 1929 yılında düzenlenen ilk güzellik yarışmasından sonra ikincisi 1930 yılında yapılmış ve 42 başvurudan finale kalan 22 genç kız içinden *Mübeccel Namık*’ın kraliçe seçilmesi ile sonuçlanmıştır. Yarışma duyuruları “milli vazife” vurgusunun ön plana alındığı bir söylemle yürütülmüş ve yarışma neticesinde birinci seçilen Mübeccel Hanım’ın, Fransa’da düzenlenecek Avrupa Güzellik Yarışması için hazırlıkları, günbegün milli bir olay algısıyla ve tüm detaylarıyla yine gazete sayfalarına yansımıştır.

Mübeccel Hanım’ın güzelliğini düzenli olarak yaptığı fiziki egzersizlere borçlu olduğu yazılmış (Akın, 2004, s. 120), Batılı giyim tarzı, bakımlı hali ve görünür olmaktan çekinmemesi gibi vasıfları toplum kadınlarına örnek gösterilmiştir. Avrupa Güzellik Yarışması’nda derece alamamasına karşın Mübeccel Hanım hakkında pek çok haber yayımlanmıştır. Özellikle kilosu, belinin kalınlığı gibi konular gündemi meşgul etmiş ve ideal Türk kadınının beden ölçülerine dair bir tartışmayı¹⁰ da beraberinde getirmiştir. Mübeccel Hanım, Brezilya’da yapılan Dünya Güzellik Yarışması’na da davet edilmiş ve bu süreç de tüm ayrıntılarıyla gazete tarafından halka duyurulmuştur. Mübeccel Hanım’ın eleştirileri gözeterek ve “vazifesine çalışarak” bir miktar kilo verdiği haberlerde vurgulansa da bu yarışmadan da derece alınamamıştır (Gündüz, 2022, s. 67-68).

 <p>Kaynak: https://twitter.com/nadirfotograf/status/11055417022467</p> <p>Görsel 1. Mübeccel Namık Boy Fotoğrafi</p>	 <p>Kaynak: https://tr.pinterest.com/pin/444660163207491789/</p> <p>Görsel 2. Mübeccel Namık Büst Fotoğrafi</p>	 <p>Kaynak: https://www.ismetinonu.org.tr/mevhibe-inonu/</p> <p>Görsel 3. Mevhibe İnönü Boy Fotoğrafi</p>
---	--	--

Mübeccel Hanım, 1915 doğumlu 1.72 boyunda ve 70 kilo ağırlığında, yeşil gözlü, beyaz tenli, koyu renk saçlı bir genç kızdır. Hafif etine dolgun hali, her ne kadar gazete sayfalarında bir mesele olarak kendine yer bulsa da aslında dönemin güzellik standartlarına uygun bir görünüm arz etmektedir. Peyami Safa (Aktaran, Özdemir, 2015, s. 245), kendisini şöyle betimlemiştir; “*Mübeccel Namık Hanım, ırkımızın bütün seciyesini taşıyor. ... Lirik şairlerin genç kız diye tahayyül ettikleri, fakat asrın ahlaki bulanıklığı içinde eşini az buldukları masum,*

¹⁰ Toplumlarda egemen olan sağlık ve güzellik anlayışları dönemsel olarak değişmektedir ve genellikle geleneksel toplumlarda şişmanlık, bedensel olarak çalışmayan ve iyi beslenebilen varlıklı üst sınıflara ait bir ayrıcalık olarak algılandığından güzellik açısından erişilmek istenen normdur (Bayhan, 2013, s. 150). Mübeccel Hanım’ın hafif kilolu hali de aslında sınıfına özgü güzellik algısının yansımasıdır ve teamüllere uygundur ancak yüzünü Batı’ya çevirmiş genç Cumhuriyet için makbul olan aktif ve üretken, dinç ve fit bedenlerdir; eleştiriler de bu sebeptendir.

gözü açılmamış tipik aile kızı. Zekâsı terbiye, vücudu idman görmüş, lisan biliyor.” Mübeccel Hanım, döneminin seçkin ailelerine mahsus bir eğilimle İstanbul *Saint Euphémie Fransız Kız Lisesi* mezunudur. Fransızca bilmekte ve voleybol oynamaktadır. Özdemir’in (2015, s. 245) altını çizdiği gibi, Mübeccel Hanım, “güzel, eğitilmiş ve aile kızı olma vasıflarını bir milletin ve ırkın özellikleri olarak taşımaktadır.”¹¹

Erken Cumhuriyet’in 1930’larla başlayan üçüncü aşamasının, yoğun bir Türk milliyetçiliğini besleyerek, Osmanlı ve/ya İslami olmayan bir ulusal kimlik yaratmaya ayrıldığı (Shissler, 2004, s. 116) düşünülürse Mübeccel Hanım’ın, bu kimliğin tezahürü olarak kazandığı anlam daha da netleşir. Mübeccel Hanım, bu kimliği hem eğitimi, yaşayışı ve vasıflarıyla hem de “idman görmüş” bedensel yapısıyla karşılayabilecek niteliktedir.

Hatırlanacağı üzere ortak köken miti, milli bir şuur oluşturulmasında ve özellikle kadınların doğum yoluyla topluluğun yeniden üretimine katılmaya teşvik edilmesinde kritiktir (Yuval-Davis, 2016, s. 62). 10 yılda 10 milyon genç idealiyle çalışan rejimin, savaştan çıkmış ve nüfusunun büyük kısmını kaybetmiş bir ülkede bu ideali gerçekleştirebilmesi için kitleleri harekete geçirecek bir söyleme ihtiyaç vardır. Cumhuriyet, 1920’li yılların başında, ulusal egemenliği ve bağımsızlığı kazanma çabasıyla 20’lerin ikinci yarısında ise yeni kurulan rejimin ve laik anlayışın yerleştirilmesiyle meşguldür. Dolayısıyla millet fikri üzerinde çalışmak ancak 30’larla mümkün hale gelmiş ve yer yer ojeni politikalarına da göz kırpmıştır. Bu açıdan güzellik yarışmalarının da 1929’da başlatılması tesadüfi değildir. Dönemin gazete sayfalarına bakıldığında, 3 Eylül 1929 tarihli Cumhuriyet Gazetesi’ndeki *Güzellik Müsabakamız* başlıklı haberde, devletin ırk ve kimlik politikalarının düşünsel dayanakları açıkça seçilebilir: “Güzellik sadece göze hoş gelen bir görüntüden ibaret değildir; aynı zamanda denilebilir ki ... sağlık ve mutluluğun parlayan işaretidir ... güzellik her şeyden önce sağlık ve sağlamlık demektir ve bu nedenle bireysel ve ulusal hayatta başarının ilk koşulu budur ve yalnızca budur” (Shissler, 2004, s. 112). Bu bağlamda güzellik yarışmalarının ırkı ve millet fikrini geliştirmede rolü büyüktür ve kraliçe seçilen kızların, en azından ilerleyen birkaç yıl içinde toplumun anaları olmaya uygun adaylar olması önemsenmektedir. Mübeccel Hanım’ın, vasıfları kadar fiziksel özelliklerini yansıtan fotoğrafları da dikkate alındığında, ırkının devamını sağlayabilecek sıhhat ve kuvvete sahip olduğu görülmektedir. Etine dolgun ancak hımbıl olmayan vücut yapısı, ahlakını muhafaza ederken sergilediği modern görünümü, bakımlı ancak aşırılıklardan uzak pratik tarzı ve duru güzelliği ile evini çekip çevirebilecek ideal bir eş ve gelecek nesilleri ilim irfan ile yetiştirebilecek anne profili sergilemektedir. Cumhuriyetin *gürbüz çocukları*^{12/13}, ancak böyle genç kızlardan doğarsa “hayali millet”, gerçek olabilecektir.

• 1950 Güzellik Yarışması / Güler Arıman

1934 yılı itibariyle güzellik yarışmalarına ara verilmiş ve ancak 1950’de tekrar bir güzellik yarışması düzenlenebilmiştir. İktidarda Demokrat Parti vardır ve yarışma yine Cumhuriyet Gazetesi organizasyonu ile yapılmaktadır. Cumhuriyet Gazetesi bu kez “hortlayan gericiliğe” karşı yarışmayı yeniden canlandırmıştır. Gazete sayfalarında “Atatürk inkılaplarının daima yaşayacağına dair içerde ve dışarda güven uyandırmak maksadıyla bu işin tertibini gene üzerimize aldık” ifadeleri yer almaktadır (“Bu dünyadan bir güzel geçti”, 2013). Yarışmanın kraliçesi Güler Arıman’dır.

¹¹ Bu açıdan döneminin ideal rol modeli Mevhibe Hanım’la da benzerlikleri aşikârdır. Aldığı eğitim ve sporla haşır neşirliği, Mübeccel Hanım’ı milli değerlerinden ve aile kızı olma vasfından uzaklaştırmamış, aksine ideal bir anne ve eş olma yolunda hazırlamıştır. Fiziksel açıdan da ölçülü ve modern hali yine Mevhibe Hanım’ı anımsatmaktadır.

¹² 1929 yılından sadece üç yıl önce *Gürbüz Çocuk Müsabakası* gibi başlıklarla çocuk güzellik yarışmaları yapılmaktadır. Bu yarışmalarda da güzellikten kasıt sadece yüz güzelliği değil temizlik, kuvvet ve sağlık gibi açılırlar da içerecek biçimde topyekün vücut güzelliğidir. İrkin geleceği için arzu edilen ideal çocuklar seçilmekte ve topluma örnek gösterilmektedir (Sarıkaya, 2012).

¹³ Gürbüz çocukların nasıl olacağı sorusunun yanıtı, dönemin yazarları tarafından yine kadınlar üzerinden yanıtlanmıştır: “Bu tabir ile çocuğun bünyeye ve seciye itibariyle gürbüz olması ve çoğalmasına vatan şiddetle muhtaçtır. Çocuğun sıhhatli ve gürbüz olmasını temin edecek takayyüdât, şerait-i sıhhiye ve içtimaiye, zevç ve zevcenin bünyeye, seciye ve seviye itibariyle küfüv olmasından başlar.” (Sarıkaya, 2012, s. 204).

Kaynak:

<https://tr.pinterest.com/pin/444660163207073184/>

Görsel 4. Güler Arıman Büst Fotoğrafı

Kaynak:

<https://galeri.uludagsozluk.com/tr/g%C3%BCler-ar%C4%B1man-750543/>

Görsel 5. Güler Arıman Boy Fotoğrafı

Kaynak:

<https://www.bitmezat.com/urun/3480065/adnan-menderes-ve-esi-berin-menderes-1950-ler-17x23-cm>

Görsel 6. Berin Menderes Büst Fotoğrafı

Bürokrasiye yakın duran CHP’li öğretmen bir ailenin beş kız çocuğundan biri olan Güler Arıman, 1931 Ankara doğumludur. Yarışmaya katıldığında konservatuar piyano bölümünde okumaktadır. Sporla iç içe olan Güler Hanım, 9 yaşında ritmik jimnastiğe başlamıştır. Baba tarafından Yugoslav göçmeni, anne tarafından Ankaralı, sarışın mavi gözlü beyaz tenli uzun boylu bir kızdır. Fiziksel yapısı nedeniyle dönemin bazı gazetecilerinin eleştirilerine de uğramış, “Türk tipi” bir güzel olmadığı söylenmiştir. Cumhuriyet tarihindeki ilk mayolu güzellik yarışmasında birinci seçilip, Türkiye’yi temsilen İtalya’da düzenlenen Avrupa Güzellik Yarışması’na gittiğinde ilk kez bikini giymiştir. Verdiği röportajda, çekindiği için bikiniyle koşarak sahneye çıkıp yine koşarak döndüğünden birinci sıradan beşinciliğe düştüğünü ve bazı gazetecilerce “iffet timsali” olarak adlandırıldığını anlatmıştır. Amacının Avrupa güzeli olmaktan ziyade Avrupa’ya Türk kızını tanıtmak olduğunu da yine aynı röportajda belirterek modern bir kız olmasına karşın diğer güzeller yanında kapalı kaldığını da eklemiştir (“62 yıl önce”, 2018).

Fotoğraflar dikkate alındığında her ne kadar 30'lara göre daha “özgür” bir giyim göze çarpsa da Güler Hanım’ın basında yer bulmuş diğer görüntülerine de bakıldığında henüz kadınların cinselliklerinin ön plana çıkarılmadığı ve hala modern ideallerin iffetle sınırlandırıldığı zamanlar olduğu görülecektir¹⁴. Güler Hanım’ın anlatısı da bu utangaçlığı destekler niteliktedir; çıplaklığı seksapaliteden uzaktır. Diğer taraftan vücut ölçülerinde 30'lara kıyasla hafif bir inceltme fark edilse de hala kadınların fiziki yapısı kuvvet ve sıhhat vurgusunu anımsatacak kadar haşmetlidir. Genel görünüm, endam, duruş bakış gibi açılarsa 30'lara kıyasla daha bir “halktan” tavır sezilmektedir. Cumhuriyet’in idealize ettiği seçkin sofistike salon kadını imajı erimeye başlamış gibidir ve Mübaccel Hanım’la kıyaslandığında Güler Hanım’ın daha iddiasız bir profil çizdiği söylenebilir¹⁵.

Aradan geçen 20 yıla karşın güzellik yarışmalarına dair “milli ruh” korunmakta ve hatta devrimlere ve Atatürk Türkiye’si’ne olan bağlılığı sembolize eder hale geldiği için daha da önemsenmektedir. Güler Hanım’ın da röportajında kayda geçtiği üzere Avrupa Güzellik Yarışması için İtalya’ya giderken kendisini uğurlamaya

¹⁴ Cinsiyet rejimi, toplumun cinsiyetlendirilmiş her bir üyesi için uygun görülen davranışlar bütünü de ifade eden bir yapıdır ve ideal kadınlık ile erkeklik normlarına dayanır (Giddens (2000)’tan aktaran Bayhan, 2013, s. 155). Kadınlar için aktif bir cinsel yaşam ya da sergilenir düzeydeki cinsel çekicilik, toplumsal açıdan onaylanmayan bir davranıştır ve kadının “değer”ini belirler. Dolayısıyla hal ve tavırlar kadar cinselliği çağrıştıran kıyafetler de kadınlar için daima bir yargı aracına dönüşme riski taşır.

¹⁵ Bu açıdan ve fiziksel yapı açısından döneminin rol modeli Berin Menderes ile benzerlikleri de dikkate değerdir.

Türkiye'nin Dünya Güreş Şampiyonları da dâhil tanıdık tanımadık pek çok insan gelmiştir. Biz ve ötekiler ayrımı bu yıllarda ilk nüvelerini göstermeye başlasa da Güler Hanım, Türkiye Güzeli olarak seçildiğinde yarışma ödülü olarak kendisine içinde radyo, seccade ve halı olan bir hediye paketi verilmesi dikkate değerdir ("62 yıl önce", 2018). Seccade, sembolik açıdan özellikle önemlidir; güzellik yarışmalarının yalnızca bedeni ve dış görünümü bağlayıcı olmadığını, ideolojik bir anlam yükü de taşıdığını hatırlattığı gibi dönemin hassasiyetlerine bir saygı ya da temkin ifadesi olarak da okunabilir. Habermascı bağlamda kültürel alandaki hegemonya devri henüz gerçekleşmemiştir, başatlık için mücadele kadar uzlaşma arayışları da devam etmektedir.

• **1970 Güzellik Yarışması / Afet Tuğbay**

1950'den 70'e kadar her yıl güzellik yarışması yapılmış ve hatta bugün hala ekran yüzü olan isimleri Türk Sineması'na kazandırmıştır. Bu yıllarda güzellik yarışmalarının birden çok gazete tarafından düzenlendiği görülmektedir. Söz gelimi 1970'de Milliyet, Hürriyet ve Saklambaç Gazeteleri 3 ayrı güzellik yarışması düzenlemiş ve aynı yıl üç ayrı isim kraliçe seçilmiştir. *Afet Tuğbay*, dönemin en popüler gazetesi Milliyet'in seçtiği isimdir. Cumhuriyet Gazetesi yerine daha anaakım gazetelerin güzellik yarışmalarını organize etmeye başlaması, ülkedeki kamplaşmanın ve ayrımların keskinleşmesi neticesinde yarışmaların Cumhuriyet gibi fikir gazeteleri için fazlaca popüler kalması olarak yorumlanabilir. Diğer taraftan 1952 doğumlu Afet Tuğbay'ın, Türkçülüğü savunan ilk isimlerden olan Girit kumandanı, şair ve tarihçi Süleyman Hüsnü Paşa'nın torunu olması, tesadüfle açıklanamayacak kadar manidardır. Her ne kadar popüler yanı ağır bassa da yarışmanın ideolojik çerçevesinin halen korunmaya çalışıldığı iddia edilebilir. Zira Tuğbay'ın babası da ressam Nejat Tuğbay'dır. Cumhuriyet'in yaratmaya çalıştığı milliyetçi, orta sınıf, modern ailenin izleri henüz kaybolmamıştır.

Kaynak:

<http://sabetayciavcisi.blogspot.com/2017/05/ya-semin-kozanoglu-ceyhun-atuf-kansu.html>

Görsel 7. Afet Tuğbay Büst

Fotoğrafi

Kaynak:

<https://tr.pinterest.com/pin/444660163209767222/>

Görsel 8. Afet Tuğbay Boy

Fotoğrafi

Kaynak:

<https://www.karamandan.com/haber/9116016/rahsan-ecevitin-vefatinin-ikinci-yil-donumu-rahsan-ecevit-2>

Görsel 9. Rahşan Ecevit Büst

Fotoğrafi

Hakkında çok fazla bilgi bulunmayan Afet Hanım'ın yarışma sonrasında dönemin ünlü sinema yönetmeni ve yapımcısı Turgut Demirdağ ile evlendiği ve Ali Koç'la evliliği ile adını duyuran Nevbahar Demirdağ'ın annesi olduğu bilinmektedir. Soy ağacına bakıldığında Duygu Asena, Nihal Atsız, Ömer Üründül, Yasemin Kozanoğlu gibi isimlerle akraba olduğu görülen Afet Hanım, cemiyet hayatından bir isimdir. Mesleği, eğitimi,

hobileri gibi konular belirsiz kalsa da aile bağları dikkate alındığında 1950 güzeli Güler Hanım'a göre daha "ayrıcalıklı" bir sınıfa mensup olduğu söylenebilir. Bu açıdan döneminin rol modeli Rahşan Ecevit'le yakınsamaktadır zira Rahşan Hanım'ın da bürokrat olan babası aynı zamanda döneminin önde gelen akademisyen ve gazetecisi olarak da tanınmaktadır. Dolayısıyla Afet Hanım da Rahşan Hanım da ailevi bağları ile orta ve hatta üst-orta sınıftan sayılabilir.

Fotoğraflar dikkate alındığında Türkan Şoray'ı andıran güzelliği ile döneminin estetik anlayışını yansıttığı görülen Afet Hanım'ın, önceki güzellere kıyasla daha ince bir silüete sahip olduğu, mayosuyla poz verirken daha rahat daha özgüvenli durduğu ve daha dışı bir profil sergilediği görülmektedir. Ancak bu dışılık "Avrupai fattan güzel" dışılığı değil masumiyetle eş anılan "Anadolu kadınının duru güzelliği" çerçevesindedir. 1.70 boyunda ve 67 kilo olan Afet Hanım, koyu kestane rengi saçları, ceylan bakışlı kahverengi gözleri, kocaman gülümsemesi ve beyaz teni ile Türk tipi bir genç kızdır. Londra'da düzenlenen Avrupa Güzellik Yarışması'nda Türkiye'yi temsil etmiştir.

• 1990 Güzellik Yarışması / Jülide Ateş

1980 itibariyle Miss Turkey Organizasyonu tarafından düzenlenmeye başlayan ve tamamen kurumsal bir yapıya bürünen güzellik yarışmaları, artık olmazsa olmaz bir gelenek halini almış ve pek çok ismi şöhret yapmıştır. 1990 yılının kraliçesi ise bir dönem haber bültenlerinin aranan siması *Jülide Ateş*'tir.

1971 yılında Elazığ'da doğan Jülide Ateş, subay bir baba ile ev hanımı bir annenin kızıdır. Türkiye güzeli seçildiğinde 1.70 boyunda 50 kilo ağırlığında, 89-60-90 ölçülerinde, buğday tenli, kara kaşlı, kara gözlü bir genç kızdır. Ortaokul ve lise eğitimini İzmir'de alan Ateş, Boğaziçi Üniversitesi İngilizce öğretmenliği mezunudur. Lise yıllarında paten, yelken ve basketbol ile ilgilendiği bilinmektedir. Karşıyaka Spor Kulübünde lisanslı basketbolcudur.

Kaynak:

<https://www.yenicaggazetesi.com.tr/julide-ates-kimdir-julide-ates-kac-yasinda-julide-ates-evli-mi-432266h.htm>

Görsel 10. Jülide Ateş Büst Fotoğrafi

Kaynak:

<https://www.medyaferesi.com/foto-galeri/julide-atesin-turkiye-guzeli-oldugu-donemden-fotograf-lari-gundemi-salladi/973331/3>

Görsel 11. Jülide Ateş Boy Fotoğrafi

Kaynak:

<https://www.ahaber.com.tr/galeri/magazin/turgut-ozalin-esi-semra-ozaldan-baskan-erdogana-anlamli-destek-aldirmadan-yola-devam-edeceksin>

Görsel 12. Semra Özal Büst Fotoğrafi

1970'lerden 90'lara kadar geçen sürede güzellik yarışmalarının kurumsallaşmasıyla birlikte tekrar prestij kazandığı görülmektedir. Jülide Hanım, güzellik yarışmasına katılma kararı için bir röportajında, "Türkiye'nin temsilydi benim için. O dönem bu yarışmaların sayısı çok azdı. Çok özenilir, çok beklenir ve çok değer verilir" demiştir ("Jülide Ateş", 2016). 1990'lar, ilk özel televizyonların da yayın hayatına başladığı yıllardır ve yarışma

final gecesi TV’de canlı olarak yayınlanmaya başlamıştır. Bu da yarışmaya olan ilgiyi artırmıştır. Diğer taraftan 80’lerle başlayan dışa açılmanın etkileriyle 90’lar Türkiye’si dünyaya entegre olma çabasıdır. Orta sınıfın kapitalist piyasa ekonomisi için önemsendiği, tüketim üzerinden yeni kültürel zevk ve yaşam tarzlarının empoze edildiği bu dönemde, daha “sıradan” vatandaşların şan, şöhret ve paraya kavuşabileceği bir hikâye sıklıkla dile getirilmektedir. Tıpkı Özal ailesinin temsil ettiği gibi artık ayrıcalıklar herkes içindir, bir gecede hayatlar değişebilir. Bu açıdan memur kabul edilebilecek bir baba ve ev hanımı bir annenin kızının kraliçe olabilmesi, tüketilebilen kavramlarda eşitlenmenin ve/ya demokratikleşmenin bir tür örneğidir.

Fotoğraflar dikkate alındığında Ateş’in vücut hatlarının geçmiş yılların kraliçelerine oranla incelendiği görülmektedir. Yüz hatları da yine önceki kraliçelere kıyasla daha kemikli ve keskindir. Kadınsı güzelliğin ölçütü kabul edilen yuvarlak ve yumuşak hatlar, 90’larla beraber dönüşmeye başlamış gibidir. Bunda özelleşmelerle beraber dünyayı daha rahat ve yakından takip etmeyi sağlayan medyanın rolü büyüktür. Artık güzellik ölçütleri ulusal bazda değil, küresel ölçekte ele alınmakta ve özellikle Batılı değerler herkesin ideali olarak sunulmaktadır. Modern dünyaya ait olmak, Batılı vücut ölçülerine sahip olmakla eşdeğerdir (İnceoğlu ve Kar, 2010, s. 73).

Boy ise ortalama Türk Güzeli için yarışmanın ilk dönemlerinden itibaren uygun bulunan 1.70 seviyesindedir. Oysa topluma bakıldığında Türk kadınının boyunun 1.62 cm civarında olduğu bilinmektedir ve yarışma başvuru koşullarında yer alması da finale kalanların asgari 1.70 boya sahip olması aslında ırksal bir fantezinin kolektif bilince sirayet etmiş hali gibidir. Jülide Ateş’in, sahip olduğu fiziksel özelliklerle güzellik anlayışındaki değişimin ilk örneklerini yansıttığı söylenebilir. Bu dönüşüm, dünyadaki trendlere de paraleldir. Kadın güzelliğinin bir tüketim alanı olarak keşfi, devasa bir sektör yaratmış ve böylece güzellik olgusu kadar bedeninin kendisi de nesneleştirilmiştir. Modern toplumlarda beden, üzerinde çalışılması gereken bir projedir ve özellikle kadınlar için bedeninin kapladığı alan bu projedeki başarının kıstası gibi iş görmektedir (Kesim ve Kar, 2010, s. 193-194).

• 2010 Güzellik Yarışması / Gizem Memiç

2010 güzellik yarışması kraliçesi *Gizem Memiç*’tir. 1990 yılında Gaziantep’te dünyaya gelen Gizem Hanım, Bilkent Üniversitesi İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı mezunudur. Eczacı bir anne ve öğretmen bir babanın iki kızından biridir. 1.78 boyunda ve 55 kilo olan Memiç, kahverengi gözlü, kahverengi saçlıdır, 89-64-95 ölçülerine sahiptir. Çankaya Belediyesi Spor Kulübü’nde profesyonel olarak voleybol oynamaktadır. Tacı aldığı yarışmada, bugünün popüler siması Avrupai sarışın güzel Serenay Sarıkaya’yı geride bırakmış olması, “Türk tipi” güzellik vurgusunu anırtırken, güzellik standartlarındaki uluslararası ölçütlerin hâkimiyetine karşın yarışmanın Türk kadınına temsil niteliğini sürdürme gayreti olarak okunabilir. Tabii burada ideal kadın algısının eğitimle ilişkisinin de hala varlığını koruduğu görülmektedir, zira Serenay Sarıkaya lise mezunudur.

Fotoğraflar incelendiğinde, Memiç’in mütevazı bir güzelliği olduğu ve tüm diğer kraliçeler gibi seksapalitesinin olmadığı görülmektedir. Türk kadınına cinsellikten arı konumlandırılan bakış açısı hala etkilidir. Memiç’in yüz hatları, “Türk tipi”dir ancak boyu ortalamanın üzerindedir. 2000’li yıllardan itibaren yarışan ve derece alan diğer güzellere de bakıldığında, boy ortalamasının yukarı doğru ivme kazandığı, 1.80 cm civarı boyda olanların daha çok dereceye girdiği görülmektedir. Bu eğilim, dünyaya entegre bir ülke haline gelen Türkiye’nin beğeni ve norm algısındaki dönüşümle yorumlanabilir; ideal bulunan standartlar küresel ölçütlere paraleldir. Diğer taraftan Miss Turkey yarışma formatı da gittikçe daha fazla yurtdışı örneklerine benzer seyretmeye başlamıştır. Katılan genç kızlar artık çok daha rahat tavırlarla bikiniler ya da gece kıyafetleri içinde podyumda

yürümektedir. Cinsellik¹⁶ hala Türk kadınına yakıştırılmayan bir öge olsa da en azından görünüm düzeyinde ahlaka yapılan vurgunun esnediği hatta modernliğin belli başlı kıyafetler üzerinden kodlandığı söylenebilir. Bunda kimliğin kendisini ortaya koymak ve doğruluğunu güvence altına almak için farklılıklara ve ötekileştirmeye duyduğu ihtiyaç etkilidir (Borovalı ve Turan, 2013, s. 54). Kamusal alan ve başörtüsü tartışmalarının belli kesimler için hala gündemi meşgul ettiği göz önüne alındığında belli kıyafetlerin sembolik değerinin artması anlaşılabilir. Bu açıdan her ne kadar ten rengi bronz olsa da Gizem Memiç, Cumhuriyet'in "beyaz Türk" idealine bir gönderme gibidir.

Kaynak:

<https://tr.pinterest.com/pin/2010-trkiye-gzeli-gizem-memi--09335053613463504/?send=true>

Görsel 13. Gizem Memiç
Büst Fotoğrafı

Kaynak:

<https://www.magazinmax.com/haber/turkiye-guzeli-gizem-memic-buyuk-begeni-topladi>

Görsel 14. Gizem Memiç Boy
Fotoğrafı

Kaynak:

<https://twitter.com/EmineErdoğan>

Görsel 15. Emine Erdoğan
Büst Fotoğrafı

Sonuç

Türk modernleşmesi, Cumhuriyet'in iktidar seçkinlerince girişilen bir tür toplum mühendisliğidir. Bu projede en önemli sorumluluk ise toplumun "aydınlık yüzü" olması beklenen kadınlara verilmiştir. Yeni bir ulus yaratma yolunda kullanılacak kültür, eğitim, ideoloji ve dil gibi pek çok farklı araç devreye sokulmuş, beden ve kimlik politikaları işletilerek Cumhuriyet'in hegomonik üstünlüğüne olan inanç pekiştirilmiştir.

Yuval-Davis'in (2016, s. 91) Martin (1995)'den aktardığı üzere kimlik politikaları ile siyasal süreçler arasında yakın bir ilişki vardır. "Kimlik anlatısı, siyasi duyguları yönlendirir, ... geçmiş ve şimdinin algılamasını dönüştürür; insan gruplarının örgütlenişini değiştirir ve yenilerini yaratır; ... dünyayı değiştirmek için yeni bir dünya yorumu getirir". Cumhuriyet tarihinde de kimlik politikaları ve kaçınılmaz olarak beden politikaları en çok kadınları başrole taşımış, kadınlar hem bu politikaların eyleyeni hem de etkileneni olarak hemen her dönemde zorlu bir misyonu omuzlamıştır.

Tebaadan yurttaş, çok kültürlü etnik gruplardan yekpare bir millet, kadınlardan da "milletin anaları" yaratılmıştır. Kadınlar, modernleşme projesinin hem öznesi hem de nesnesi konumundadır; dönüşüm, kadınlar üzerinden ve kadınlar eliyle gerçekleşmiştir. Kemalist ideoloji ile Batılılaşma ütopyası arasındaki gerilimin de açığa çıktığı bu dönüşümde, zaman zaman kadınlara yüklenen misyonun çelişkili bir hal aldığı da

¹⁶ Kemalist ideoloji uyarınca şekillenen cinsiyet rejimi, kamusal alanda kadının "batılı kadınlar gibi" gözükmemesini ve "erkekler gibi" iş hayatına girmesini belli koşullar dâhilinde teşvik etse de ideal kadını aile bağlılığı, aile içi görev ve sorumlulukları, ahlak ve namus konusundaki tutum ve davranışları ile değerlendirmiş, cinsiyetini ve cinselliğini özel alanla sınırlandırmıştır (Civelek, 2013, s. 100).

görülmüştür. Kadınlardan aynı anda birbiriyle çelişebilen vasıflarla çeşitli alanlarda temsil kabiliyeti sergilemeleri beklenmiştir. Güzellik yarışmaları da bu alanlardan biridir.

Modernleşme projesinin görsel çıktıları arasında anılabilecek olan yarışmalar vasıtasıyla *Modern Türkiye* imajının inşasına destek verilmiş, güzellik kraliçeleri, gerek Türkiye'nin dünyadaki algısını biçimlendirmede gerekse içeride yaratılmaya çalışılan ideal kadını şekillendirmede bir propaganda aracı gibi işlev görmüştür. Tarihsel arka plana bakıldığında belli bir noktaya kadar, idealize edilen kadın profili ile yarışma birincileri arasındaki paralellik dikkat çekmektedir. Paternalizmin güçlü olduğu 30'larla 50'lerde siyasi lider eşleri üzerinden tanımlanan ideal kadın ile yarışma birincilerinin hem demografik hem de fiziksel nitelikleri tamamen özdeş olmasa da yöndeş seyretmektedir. 70'lerde çözülme başlamış, 90'larla beraber tam bir kopuş yaşanmıştır. 2010'lara baktığımızda ise güzellik yarışmaları nostalji duygusunu besleyen ve mevcut siyasal yapının önerdiğinden daha farklı idealleri temsil eden bir nitelik kazanmıştır.

Cumhuriyet tarihinde dünden bugüne bakıldığında kültürel alanın yapı taşlarından olan kimlik ve beden politikalarındaki dinamizm kolaylıkla fark edilmektedir. Bu politikaların bir yansıması olarak okunan yarışmalarda geleneğin izi aranacak olursa bazı ortaklıklardan ve farklılıklardan söz edilebilir. 1930'dan 2010'a incelenen beş yarışmanın dördünde belirgin bir "Türk tipi" güzel tercihi vardır; sarışınlık bir ideal olarak ön plana çıkarılmamakta aksine koyu renk saçlı, beyaz tenli bir güzellik idealize edilmektedir. Yüz hatlarında da genel olarak kemikli bir yapı yerine daha yumuşak ve kadınsı çizgiler beğenilmektedir. Ortalama boy, son dönem hariç 1.70'tir. Fazla iri-yarı sayılabilecek kadınlar yerine ne minyon ne de çok yapılı, sağlıklı ve ölçülü bir endam tercih edilmektedir. Burada akla, neslin son dönemde uzaması nedeniyle zaten idealize edilebilecek maksimum boy uzunluğunun 1.70 olabileceği ihtimali de gelebilir. Bu varsayım kabul edilirse ilk yıllarda kıstasın daha düşük tutulması gerekliliği açığa çıkar ancak söz konusu durum gözlenmemiştir. Ayrıca kilo açısından da aşırı zayıflık ya da sıfır beden, son dönemdeki küresel modanın etkilerine kadar istenen bir durum değildir. Güzellerin fiziksel özellikleri kadar eğitim ve kültür birikimlerine de dikkat edilmektedir. Modernlikle hayâsızlık arasındaki çizgi her dönemde önemlidir; seçilen kraliçelerin güzel ancak seksi olmayışı da bu çizginin korunduğuna dair bir işaret olarak yorumlanabilir. Cinsel obje olarak ötekileştirilen batılı, sarışın ve özgür kadının karşısında konumlandırılan Türk güzelinin, "aile kızı" vasfını her dönemde koruması istenmektedir. Yarışmada derece alıp evlenip boşandığı anlaşılan isimlerden tacın geri alınması da benzer bir bağlamda, masumiyetin kutsanması olarak okunabilir. 70'ler de dâhil, yarışmaya katılan genç kızlar toplumun görece seçkin ailelerine mensupken sonrasında daha halktan ailelerin çocuklarının yarışmaya itibar gösterdiği gözlenmektedir. Bu durum, siyasi lider eşlerinde gözlenen yapıya da paraleldir. Ancak her dönemde yarışmanın idealize edilen değerler çerçevesinde ülkeyi ve ülke kadını temsil niteliği bakidir.

Baki olan bir diğer konu da yarışmaların milli niteliğidir. Bora tarafından vurgulandığı üzere atmosferde erken Cumhuriyet'ten bugüne yoğunluğu ve gücü neredeyse hiç azalmayan bir milliyetçilik duygusu ve söylemi hâkimdir. Böyle bir milliyetçilik vurgusu, bugün dahi politikayı ve ideolojileri aşan temel bir ilke, kurucu bir unsur olarak kabul edilmektedir. Millet olmak, millet inşasında geç kalmışlık "paranoyası" ve bunu telafi etme düşüncesi ile biçimlenmektedir (Bora, 2010: 11). Bu nedenle güzellik yarışmalarına dair tarihsel süreçte değişen şeyler olsa da milli ruh itina ile korunmaya devam etmektedir. Güzellik yarışmaları, bugün bir karşı-kültür politikası olarak varlığını sürdürmektedir.

Kaynakça

- 62 yıl önce, Türkiye'nin en güzeliydi bugün de çok güzel. (2018, 4 Temmuz). Hürriyet Gazetesi. Erişim Adresi: <https://www.hurriyet.com.tr/62-yil-once-turkiye-nin-en-guzeliydi-bugun-de-cok-guzel-20298011>
- Agamben, G. (2001). *Kutsal insan: egemen iktidar ve çıplak hayat*. (Çev. İ. Türkmen). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Ahmad, F. (2008). *Bir kimlik peşinde Türkiye*. (Çev. S. C. Karadeli). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Akın, Y. (2004). *Gürbüz ve yavuz evlatlar: erken Cumhuriyet'te beden terbiyesi ve spor*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Akşit, E. E. (2015). *Kızların sessizliği: kız enstitülerinin uzun tarihi*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Aktaş, C. (2006). *Tanzimat'tan 12 Mart'a kılık kıyafet ve iktidar*. İstanbul: Kapı Yayınları.
- Alemdaroğlu, A. (2005). Politics of the body and eugenic discourse in early republican Turkey. *Body & Society*, 11(3), 61–76. doi: 10.1177/1357034X05056191.
- Aydın, R. (2018). Türk modernleşmesinde bir görünüm ve değişim temsili olarak kıyafet. *Abant Kültürel Araştırmalar Dergisi*, 3(6), 48-70. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/akader/issue/40154/423834>.
- Aytaç, M. A. (2015). *Ailenin serencamı: Türkiye'de modern aile fikrinin oluşması*. Ankara: Dipnot Yayınları.
- Bayhan, V. (2013). Beden sosyolojisi ve toplumsal cinsiyet, *Doğu Batı Dergisi*, 16(63), 147-164.
- Baykal, Ö. (2021). Kemalizm'in kadın siyaseti: unutmama, bastırma ve araçsallaştırma, *Liberal Düşünce Dergisi*, 102(26), 105-131. doi: 10.36484/liberal.939181.
- Baykal, Ö. (2022). Görsel tarih çalışmalarında fotoğraf okuma yöntemi. *Journal of Anglo- Turkish Relations*, 3(1), 97-125. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/jatr/issue/68103/987571#:~:text=Foto%C4%9Fraf%20okumas%C4%B1%2C%20foto%C4%9Frafta%20yer%20alan,ger%C3%A7e%C4%9Fi%20anlama%20ve%20anlatma%20metodudur>.
- Berktaş, F. (2015). *Tarihin cinsiyeti*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Bora, T. (2010). *Türk Sağının Üç Hali: Milliyetçilik, Muhafazakârlık, İslamcılık*. İstanbul: Birikim Yayınları.
- Borovalı, M. ve Turan, Ö. (2013). Haklar ve özgürlükler perspektifinden başörtüsü: bir demokrasi sorunu, *Doğu Batı Dergisi*, 16(64), 53-85. ISSN: 1303-7242.
- Bozdoğan, S. (2015). *Modernizm ve ulusun inşası*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Bu dünyadan bir güzel geçti. (2013, 28 Nisan). Milliyet Gazetesi. Erişim Adresi: <https://www.milliyet.com.tr/yazarlar/can- Dundar/bu-dunyadan-bir-guzel-gecti-1699557>
- Cantek, F. ve Yazar, B. (2009). Erken cumhuriyet dönemi dergi ve gazetelerinde spor ve kadın (1928-1960). *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 29, 202-218. Erişim adresi: https://www.academia.edu/11802311/ERKEN_CUMHUR%C4%B0YET_D%C3%96NEM%C4%B0_DERG%C4%B0_VE_GAZETELER%C4%B0NDE_SPOR_VE_KADIN_1928_1960_

- Civelek, Y. (2013). Kırmızı kuşağın kuramsallığı: ataerkil söylem ve Anadolu kırsalında kadın. *Doğu Batı Dergisi*, 16(64), 87-121.
- Çağlı, E. (2011). *Kemalist dönemin öjeni politikalarında kadınlığın kurgulanışı*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Davos gardirobu, moda dünyasını ikiye ayırdı. (2003, 29 Ocak). Milliyet Gazetesi. Erişim Adresi: <https://www.milliyet.com.tr/gundem/davos-gardirobu-moda-dunyasini-ikiye-ayirdi-5191100>
- Duman, D. (2011). Gender politics in Turkey and the role of women's magazines: a critical outlook on the early republican era. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi (EFD)*, 1(28), 75-92. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/pub/huefd/issue/41212/501037>.
- Durakbaşa, A. (2021). *Halide Edip: Türk modernleşmesi ve feminizm*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Genç, M. (2020). *Güzelliğin politikası: youtube güzellik topluluğu*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Göle, N. (2011). *Modern mahrem: medeniyet ve örtünme*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Gündüz, M. (2022). Atatürk döneminde toplumu dönüştürmenin aracı olarak Cumhuriyet Gazetesi'nin düzenlediği güzellik yarışmaları. *Türkiye İletişim Araştırmaları Dergisi*, 41, 58-79. doi: 10.17829/turcom.1050441.
- Güvenç, B. (2005). *Türk kimliği: kültür tarihinin kaynakları*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- İnceoğlu, Y. ve Kar, A. (2010). Yeni güzellik ikonları: insan bedeninin özgürlüğü mü mahkûmiyeti mi?, Ed. Y. İnceoğlu ve A. Kar, *Kadın ve bedeni* (65-90). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Jülide ateş, güzellik kraliçeliğinden haberciliğe uzanan başarı hikayesini alem'e anlattı. (2016, 22 Haziran). Alem Dergisi. Erişim Adresi: <https://www.alem.com.tr/sohbetler/julde-ates-guzellk-kralcelgnden-habercilge-uzanan-basar-hkayesn-aleme-anlatt-697968>
- Kadın eserleri. (2022, 8 Temmuz). Kadın eserleri kütüphanesi instagram sayfası. Erişim Adresi: <https://www.instagram.com/p/CfvjWnm8tff/>
- Kadıoğlu, A. (1998). The paradox of Turkish nationalism and the construction of official identity. *Middle Eastern Studies*, 32(2), 177-193. <https://doi.org/10.1080/00263209608701110>
- Kandiyoti, D. (1991). End of empire: Islam, nationalism and women in Turkey, Ed. D. Kandiyoti, *Women, Islam & the state* içinde (s. 22-47). Philadelphia: Temple University Press. https://doi.org/10.1007/978-1-349-21178-4_2.
- Karakaya, G. (2019). *Modernleşme bağlamında cumhuriyet dönemi toplumsal cinsiyet politikaları: Türk Kadını Dergisi'nin incelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Karasar, N. (2004). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kaya, M. (2019). "İdeal, asri, züppe kadın": erken cumhuriyet dönemi dergilerinde kadın algısı, *History Studies*, 3(11), 983-1008. doi: 10.9737/hist.2019.750 .
- Kesim, S. ve Kar, A. (2010). Plastik cerrahi, "Tanrım beni baştan yarat!" metaforunu mümkün kılabilir mi?, Ed. Y. İnceoğlu ve A. Kar, *Kadın ve bedeni* içinde (s. 173-196). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

- Kongar, E. (2017). *Kültür üzerine*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Mazrui, A. (1983). *Çağdaş düşüncenin ışığında Atatürk*. İstanbul: Eczacıbaşı Vakfı Yayınları.
- Miss Turkey. (t.y.). Hakkımızda. Erişim Adresi: <https://www.missturkey.com.tr/hakkimizda.html>
- Miss Turkey olmak için, güzellik yeterli değil. (2016, 30 Temmuz). Vatan Gazetesi. Erişim Adresi: <https://www.gazetevatan.com/arsiv/miss-turkey-olmak-icin-guzellik-yeterli-degil-972111>
- Miss Turkey 2021, ve güzellik algısı. (2021, 16 Eylül). Sabah Gazetesi. Erişim Adresi: <https://www.sabah.com.tr/roza/yazarlar/uzm-bio-cigdem-uregen/2021/09/16/miss-turkey-2021-ve-guzellik-algisi>
- Mutluer, N. (2008). Türkiye’de cinsiyet hallerinin sınırları, Der. N. Mutluer, *Cinsiyet halleri içinde* (s. 14-30). İstanbul: Varlık Yayınları.
- Özdemir, E. (2015). Batı’ya giden her yol mübah mı? Milletin güzellik yarışmalarıyla imtihanı, Ed. S. Coşar ve A. Özman, *Milliyetçilik ve toplumsal cinsiyet içinde* (s. 229-253). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Parmaksız, P. M. (2017). *Türkiye’nin modernleşmesinde kadınlar*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Said, E. (2010). *Kültür ve emperyalizm*. (Çev. N. Alpay). İstanbul: Hil Yayınları.
- Sancar, S. (2017). *Türk modernleşmesinin cinsiyeti*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Sarıkaya, M. (2012). Gürbüz çocuk yarışmaları. *Atatürk Dergisi*, 1(1), 201-224. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/atauniad/issue/2368/30371>.
- Shissler, H. A. (2004). Beauty is nothing to be ashamed of: beauty contests as tools of women's liberation in early republican Turkey. *Comparative Studies of South Asia, Africa and the Middle East*, 24(1), 107-122. <https://muse.jhu.edu/article/181225>.
- Toprak, Z. (2022). *Türkiye’de kadın özgürlüğü ve feminizm*. İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.
- Türetgen, E. (2015). *Türkiye’de seçim kampanyaları döneminde yazılı basında lider eşlerinin konumu*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı. (t.y.). Biyografi. Erişim Adresi: <https://www.tccb.gov.tr/emineerdogan/biyografi/>
- Türkiye’nin kraliçeleri. (2017, 1 Nisan). Tarih Dergisi. Erişim Adresi: <https://tarihdergi.com/turkiyenin-kraliceleri/>
- Utanir, S. (2021). 1929 beauty contest in the context of public relations history, *Journal of International Relation (IPRJB)*, 1(1), 1- 20. <https://doi.org/10.47604/jir.1588>.
- Yıldız, F. (2019). Türkiye’de ilk güzellik yarışmaları ve basının öncü rolü: genç Cumhuriyet’in asri güzelleri. *Etkileşim Dergisi*, 4, 66-87. <https://doi.org/10.32739/etkilesim.2019.4.64>.
- Yuval-Davis, N. (2016). *Cinsiyet ve millet*. (Çev. A. Bektaş). İstanbul: İletişim Yayınları.

Extended Abstract

Purpose

The study is aimed to examine how the state policies and ideology of the Republic of Turkey, reflected on women's bodies. To read the history of the Republic of Turkey as a modernization story is to touch the history of women living in this geography. As Sancar also emphasized, the history of the Republic is a history of a gender regime where men establish a state and women establish families (Sancar, 2017, s. 11-12).

Design and Methodology

In this study, the general scanning method has been used for the theoretical framework. The method is the screening made on the selected sample in order to form a general judgement about the population (Karasar, 2004, s.79). With the general screening method, the relationship between identity and body politics and ideal representations of womanhood was established.

The changing silhouette of the Republican Woman has been analyzed through photographs, taking into account the examples from 1930-1950-1970-1990 and 2010, selected from all the beauty contests held since the foundation of the Republic. Photo reading method, which is a form of analysis frequently used especially in visual history studies, was used. Within the method, it is possible to handle photographs quantitatively and qualitatively. Due to the limitations of the study, a qualitative reading was preferred.

The women who were declared first in the competitions were subjected to a double reading, based on their identities and bodies. First of all, “*Who is the woman who deserves the crown?*” the answer to the question was sought; a brief description was made on the socio-demographic characteristics of these women. Afterwards, the photographs of women were analyzed in terms of form, and the visual transformation of the evolution in the representation of the ideal body was revealed.

Findings

As Yuval-Davis (2016, p. 91) quotes from Martin (1995), there is a close relationship between identity politics and political processes. In the history of the Republic, identity politics and, inevitably, body politics have mostly brought women to the leading role; As both the actors and the influencers of these policies, women have shouldered a difficult mission in almost every period.

Women are both the subject and the object of the modernization project; The transformation took place through and through women. In this transformation, in which the tension between Kemalist ideology and the utopia of Westernization was revealed, it was also seen that the mission attributed to women from time to time became contradictory. It was expected from women to simultaneously demonstrate the ability to represent in various fields with conflicting qualities. Beauty contests are one of these areas.

Through competitions, which can be mentioned among the visual outputs of the modernization project, support was given to the construction of the image of Modern Turkey; beauty queens have functioned as a propaganda tool both in shaping Turkey's perception in the world and in shaping the ideal woman that is being tried to be created inside. Looking at the historical background, up to a certain point, the parallelism between the idealized female profile and the winners of the competition draws attention. Especially in the 30s and 50s, when paternalism was strong, the ideal woman, defined by the spouses of political leaders, and the winners of the competition, although not completely identical, have a similar course.

Research Limitations

Beauty contests are an organization that preserves “the centrality of gender relations and sexuality in the cultural construction of identity and difference” (Yuval-Davis, 2016, p. 131). Therefore, who is registered as “beautiful” is a national issue, including identity and body policies; because each regime creates and exalts its ideal type of citizen. From this point of view, the competitions dated 1930-1950-1970-1990 and 2010, which are assumed to reflect the periodical transformation, were selected.

Implications (Theoretical, Practical and Social)

When we look at the history of the Republic from past to present, the dynamism in identity and body politics, which are the building blocks of the cultural field, is easily noticed. If the traces of tradition are sought in the competitions, which are read as a reflection of these policies; Some commonalities and differences can be mentioned. Four of the five competitions reviewed from 1930 to 2010 had a distinct preference for the "Turkish type" of beauty; a white-skinned beauty with dark hair is idealized. In general, softer and feminine lines are preferred. Average height is 1.70 excluding the last period. Instead of women who can be considered too big and half, neither petite nor very built; A healthy and measured figure is preferred. In addition, in terms of weight, being too thin or size zero is not a desirable situation until the effects of the recent global fashion. Attention is paid to the education and cultural background of the beauties as well as their physical characteristics. The line between modernity and indecency is important in every period; The fact that the chosen queens are beautiful but not sexy can also be interpreted as a sign that this line is preserved. The Turkish beauty, who is positioned in front of the western, blonde and free woman who is marginalized as a sexual object, is required to maintain the "family girl" character in every period. Taking back the crown from the names who were found to be married and divorced after getting a degree in the competition can be read as the blessing of innocence in a similar context. While the young girls participating in the contest, including the 70s, belonged to the relatively elite families of the society; Afterwards, it is observed that the children of more common families show respect for the competition. This situation is parallel to the structure observed in the spouses of political leaders. However, in every period, the representation of the country and the women of the country within the framework of idealized values remains.

Originality/Value

When the literature is examined, the 1929 beauty contest is discussed in the context of public relations (Utunir, 2021); The competitions held from 1929 to 1934 were discussed as a means of social transformation (Gündüz, 2022); It is seen that the competitions between the years 1930-1938 were viewed in terms of the leading role of the press in spreading the values of the Republic to the society (Yıldız, 2019). Apart from these, there is a limited international literature on beauty contests (Shrestha, 2023; Carle and Hinojosa, 2016; Staudt, 2019; Kumara and Jayawardhana, 2018; Thoma, 1999). Within the scope of this study, taking into account the gap in the field, beauty contests will be examined in the axis of identity and body policies, and the desired appearance of the modern Republic through "Turkish women" will be questioned.

Araştırmacı Katkısı: Nurcan Pınar EKE (%100).